ZİYA GÖKALP

YENİ TÜRKİYENİN HEDEFLERİ

İSTANBUL — 1974

ZİYA GÖKALP

YENİ TÜRKİYENİN HEDEFLERİ

(Hikmet Tanyu'nun bir incelemesiyle)

BAHA MATBAASI
İSTANBUL — 1974

I. KİTAP

ÖNSÖZ

Babam Ziya Gökalp'in eserlerini ölümünün 50. yılına yaklaşırken bir şükran borcu olarak bütün dünya ulusları için Gökalp Yayınları namı altında çıkartıyorum. İlk eser olarak "Yeni Türkiye'nin Hedefleri" isimli yazılarını seçmekteki maksadım o zamanın ihtiyaçlarına göre milletinin dertlerine çare aradı. Bu eser tabii ki Atatürk zamanındaki Yeni Türkiye'nin hedefleri idi. Ziya Gökalp eserleri ile zamanının dertlerine çare aramakla beraber daha ileri zamanlara, gelecekteki Türk Milletinin kaderine de tesir ederdi.

Ziya Gökalp'in eserleri muhtelif tarihlerde, muhtelif dillere çevrilmiş ve uluslararası bir kıymet kazanmıştır. Türk filozof ve sosyologu olan Ziya Gökalp için Batılılar: "Ziya Gökalp bizim filozof ve sosyologlarımız gibidir" demişlerdir. Türk Milleti için menfaatsiz çalışan, ailesini, çocuklarını ve kendisini milletine feda eden bu insanı Türk Milleti içerisinde çok az insan tanımış ve sevmiştir. Onu bazıları fena şekilde tenkit etmişlerdir, (Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Baltacıoğlu).

Atatürk, O müstesna insan Ziya Gökalp'in eserlerini küçük yaşlardan beri okumuş, memlekete getirdiği

sosyoloji ilmini benimsemiş. Birçok konuşmalarında Cumhuriyet 23.3.1972 — Hislerimin babası Namık Kemal ve fikirlerimin babası Ziya Gökalp'tir — demişlerdir. Türk Milletinin sosyal ve siyasal nizamını düzenleyen Ziya Gökalp, memlekete müsbet ilmi ve Batı uygarlığını getirmiş, fakat kendi harsını ve millî kültürünü muhafaza etmesini sağlamıştır. Milliyetçiliğin önderliğini yapmıştı, sosyoloji ilmini getirmiş, laikliği getirmiş, altı okun umdelerini Anayasaya ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne mal etmiş, Toprak Reformunu getirmiş halk için çalışmış, millet için yaşamış ve ölmüştür. (Üniversitenin muhtariyeti, kadın hakları, Türkçe ezon, Türkçe Kur'an, dilin sadeleştirilmesi). Ziya Gökalp, "Milletvekilleri kimlerden seçilmelidir?" yazıları ile zamanının çağdaş uygarlık düzeyini geçmiştir.

Ziya Gökalp'in eserleri neden şimdiye kadar çıkartılmadı? Ziya Gökalp öldükten sonra eserlerini çıkartmak için birçok komisyonlar kuruldu ve dağıldı. 1941 senesinde Türk Tarih Kurumu Başkanı "Ziya Gökalp'in eserleri Türk gençleri için çok lüzumludur, bizim Kurum adına bastıralım" deyip aldırttı. 1. ve 2. kitaplar çıktı. Asıl mühim olan ilmî makalelerini 32 senedenberi Türk Tarih Kurumu çıkartmadı. İşte şimdi ben babamın bütün kitaplarını özel olarak Gökalp Yayınları namı altında çıkartıyorum, ve profesörlere hazırlatacağım. 50 ölüm yılından sonra, Millî Eğitim hariç özel yayınevlerinin bastırdığı ve bastıracağı eserleri yanlış, kaçak ve zamansızdır. Bunlardan (Varlık, Hareket, Akın Göktuğ, Toker v.s.)

Basılacak eserleri: Yeni Türkiye'nin Hedefleri; Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak; Ziya Gökalp'in seçme makaleleri, manzum yazıları (Halk Masalları), Kızıl Elma, Yeni Hayat, Altınışık, Küçük Mecmua'nın tamamı, Yeni Mecmua'daki makaleleri, Çınar-

atlı konuşmaları, Türkçülüğün Esasları, Türk Medeniyeti Tarihi, Türk Töresi, Şaki İbrahim Destanı, Malta ve Limni Mektupları, Malta Konferansları, particilere rehber olacak yazıları.

Ziya Gökalp maddeye değil, fikre kıymet verirdi. Yayın organları maddeye kıymet verdiler. Ziya Gökalp'in fikirlerinden milleti uzun zaman mahrum bıraktılar. Şimdi çıkartmaya başladığım Gökalp Yayınları ile Türk Ulusunu yeniden aydınlığa kavuşturacağımı ümit ediyorum. Bu işi başarabilirsem çok mutlu olacağım.

GÖKALP YAYINLARI **HÜRRİYET GÖKALP**

NOT: Kitabın sonunda sözlüğü var, diğer kitaplar — Yeni Dile çevrilerek basılacak.

ZİYA GÖKALP VE "YENİ TÜRKİYE'NİN HEDEFLERİ" HAKKINDA BİR ARAŞTIRMA DENEMESİ

Hikmet TANYU

— Başlangıç —

Öğretmen olarak Pınarbaşı ilçesinde bulunduğum zamanlarda (1949), oranın kaymakamı Osman Tolga Beyle karşılaştık. İlgi duyduğumuz konular arasında yakınlık vardı. O sıralarda Osman Tolga'nın "Ziya Gökalp ve İktisadî Fikirleri" (1) hakkında kıymetli bir incelemesi yayınlanmıştı. Bunun üzerinde başlayan konuşmalar, Ziya Gökalp'in diğer derin ve geniş düşünce ve eserlerine kadar uzandı. Ziya Gökalp'in eserleri, fikirleri üzerinde karşılıklı konuşmalarımız oldu. Onun külliyatının hemen çoğuna sahiptim. Bunlar arasında yalnız gazetelerde ve bâzı dergilerde çıkan yazıları noksandı. Osman Tolga, kendisinde başka kopyesi bulunduğunu söyledikten sonra "Yeni Türkiye'nin Hedefleri" adlı makalelerinin bir nüshasını da bana verdi. Bu makaleler hem bulunmuyordu, hem de yeni yazılarla yayınlanmamıştı. Bunları Ankara'daki arkadaşlarımdan, o aylarda Kudret gazetesinde muharrir olarak çalışan (Avukat) Erhan Löker'in vasıtasiyle Kudret gazetesinde sırasiyle yayınlatmak mümkün oldu (2).

---

(1) *OSMAN TOLGA, Ziya Gökalp ve İktisadî Fikirleri:* İstanbul 1949, İstanbul Üniversitesi, İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü Neşriyatı, Nu. 14.

(2) *ZİYA GÖKALP, Yeni Türkiye'nin Hedefleri: Irklar Arasında Müsavilik*, Kudret, (Günlük Demokrat siyasî gazete, Ankara), Cuma 7 Nisan 1950, Sayı: 795, Sayfa: 2.
ZİYA GÖKALP; Yeni Türkiye'nin Hedefleri: Irklar Arasında Müsavilik II., Kudret, Cumartesi 8 Nisan 1950, Sayı: 796, Sayfa: 2.
(Bu makalenin adı "Milletlerin müsavîliği" dir. Yanlışlıkla, bir önceki makalenin adı yazılmıştır.) - H. T.

Yurtta demokrasi mücadelesinin en heyecanlı günleriydi (Nisan 1950). Ziya Gökalp'te, sürümü oldukça fazla olan bu gazetenin ikinci sayfasında çok münasip yerde ve büyük puntolu başlıklarla çıkan makaleleriyle demokrasi dâvasında, evvelce Cumhuriyetin ilânından önceki günlerde olduğu gibi gene şerefli mevkiini almıştı...

Bunlar üzerindeki tahlili bir yazıyla birlikte hepsini ayrıca bir kitap halinde bir arada toplamak faydalı olacaktı. Fakat bu makaleleri bir defa da mutlaka asıllariyle karşılaştırmak istiyordum. Maalesef İstanbul ve Ankara'da araştırdığım bâzı kütüphanelerde "Yeni Türkiye"nin kolleksiyonunu bulamadım. Bu yüzden epeyce gecikdikten sonra eldeki kopyeleri 1956 yılı Haziran ay'ı içerisinde arkadaşım Abdullah Savaşçı'ya basılmak üzere verdim. Bu arada bir aksilikle son sayfaları kaybettiğimi gördüm. İstanbul'da Ziya Gökalp'in damadı, Ziya Gökalp'in tanıtılmasında çok büyük hizmetleri olan Ali Nüzhet Göksel Beyi ziyâret ederek (Temmuz'un sonu, 1956) bu konuyu ona açtım. O da "Bunların on makale olduğunu ve diğer birçok yazılariyle birlikte ilerde yayınlanmak üzere Diyarbakır'daki Derneğe gönderdiğini, bizim de bu işi ele alışımızdan memnun olduğunu söyledi. Bizim bu kitabı daha ge-

---

ZİYA GÖKALP, *Yeni Türkiye'nin Hedefleri: Kadınla Erkeğin Müsavîliği III.*, Kudret, Pazar 9 Nisan 1950, Sayı: 797, Sayfa: 2, 4.

ZİYA GÖKALP, *Yeni Türkiye'nin Hedefleri: Kastların ve Sınıfların Müsavîliği IV.*, Kudret, Pazartesi 10 Nisan 1950, Sayı: 798, Sayfa 2,3.

ZİYA GÖKALP, *Yeni Türkiye'nin Hedefleri: Milletlerin Sevişmesi*, V., Kudret, Salı 11 Nisan 1950, Sayı: 709, Sayfa: 2.

ZİYA GÖKALP, *Yeni Türkiye'nin Hedefleri: Sun'i Müsavatsızların Kaldırılması*, VI, Kudret, Çarşamba 12 Nisan 1950, Sayı: 800, Sayfa: 2-3.

ZİYA GÖKALP, *Yeni Türkiye'nin Hedefleri: İnsanlar Hürdürler, VII.*, Kudret, Perşembe 13 Nisan 1950, Sayı: 801, Sayfa: 2.

(Bu makaleler gazetenin ikinci sayfasının orta kısmında en uygun punto ve başlıklarla yayınlanmıştı. Yalnız makalelerin tarihleri yazılmamıştır. Kudret gazetesinin koleksiyonu (Kudret 1950, I-IV). Millî Kütüphane'de de vardır. H. T.).

nış bir çevreye yayıp tanıtabileceğimizi ilâve etti. "Yeni Türkiye" gazetesini bulabilmenin hemen hemen imkânsız olduğunu üzülerek bildirdi."

Ankara'da notlarımı yeniden incelerken yedinci makalenin kaybolan son sayfasını buldum. Diğer sayfaların çoğu zaten iki ay önce dizilmiş ilk prova tashihini de bir arkadaşımız yapmıştı...

— I —

Bilhassa "Yeni Türkiye'nin Hedefleri" makalelerine, onun yazılış günlerine, ve dolayısiyle bu makalelerin yayınlandığı yılda diğer gazetelerde çıkan yazılarına uzak yakın bir temasın olup olmadığını tesbit etmek üzere, Ziya Gökalp hakkındaki kitapların bir kısmını, yazarların sırasına göre incelediğimiz zaman şöyle bir durumla karşılaşırız:

Ali Nüzhet Göksel :

Ali Nüzhet Göksel, "Ziya Gökalp'in hayatı ve Malta Mektupları" adlı, hemen hemen Ziya Gökalp'e dâir yazılmış her kitaba az çok kaynak olan bu değerli eserde, Yeni Türkiye'nin Hedefleri makaleleriyle ilgili şu bilgiyi veriyor: "Ziya Bey bir taraftan Meclise devam ediyor, diğer cihetten Yeni Türkiye, Hakimiyeti Milliye gazetelerine başmakaleler yazarak demokrasi hakkındaki fikirlerini neşrediyordu." (3).

Gene Ali Nüzhet Göksel "Ziya Gökalp ve Hayatı ve Eserleri" (4) adlı dikkate değer kitabında: "Gökalp, Ankara'da telif ve tercüme encümenine başkan olduktan sonra, ilk iş olarak klâsiklerin tercümesi için, iyi lisan bilen ve Türk diline hâkim olan yazarlara mektuplar gönderdi. Ayrıca teliflerin basılmasını kolaylaştırmak amacıyle müelliflere yardım etmek imkânlarını hazırlamaya çalıştı. Bu zamanlarda "Türk

---

(3) *ALİ NÜZHET (GÖKSEL), Ziya Gökalp'in Hayatı ve Malta Mektupları*, İstanbul 1931, Nâşiri: İkbal Kütüphanesi. Matbacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi, Sayfa: 178.

(4) *ALİ NÜZHET GÖKSEL, Ziya Gökalp, Hayatı - Eserleri*, İstanbul, 1949, Ahmet Halit Kitabevi, Sayfa: 49.

Töresi" ile "Türkçülüğün Esasları" nı neşretti. Ayrıca liselerin islâhı için "Heyeti İlmiye" nin toplanmasını sağladı. Bir nevi "Maarif Şûrası" demek olan bu heyetin kararıyle sultanî mektepleri lise adını aldı. Programlar yeniden hazırlandı. Bu yeni programlara göre "Türk Medeniyeti Tarihi" ni yazacaktı. Bu büyük eserin ancak bir cildini yazabildi. Ömrü yetseydi asıl Ziya Gökalp'i bu eseriyle tanıyacaktık.

Ziya Gökalp, kendini tamamiyle bu işlere vermişti. Artık yazı yazamıyordu. Halbuki Atatürk, Ahmet Ağaoğlu vasıtasıyle ona haber gönderiyor, Hâkimiyeti Milliye'ye yazı yazmasını istiyordu. O sıralarda seçim de yenileşiyordu. Diyarbakırlılar Gökalp'i mebus seçtiler. Bu sûretle Ziya'nın büro işi kalmamıştı. "Yeni Türkiye" adında bir gazete kurdu. Buraya başmakale yazıyordu. Mecliste de "Anayasa" nın hazırlanması için çalışıyor, "Türk Medeniyeti Tarihi" ni tamamlamak istiyordu.

Bu yorgunluk onu çok sarstı. Doktorlar ona istirahat tavsiye ettiler. Fakat o dinlemedi. Sanki ölümün yakın olduğunu biliyordu. Herşeye rağmen kafasındaki fikirleri vermeden gitmek istemiyordu. Bütün ömrünü bu milletin saadetine ve fikrî kalkınmasına bağışlıyan Ziya, bu son günlerinde de aynı tempo ile çalışıyor. Bugünlerde Halk Partisinin prensiplerinin "Doğru yol" kitabiyle ilmî izahını yaptı. Ayrıca, demokrasi hareketlerini parti zihniyetiyle telif edecek şekilde ve geniş mânada siyasî bir toleransın kafalara yerleşmesi için Yeni Gün ve Hâkimiyeti Milliye gazetesinde siyasî makaleler yazdı.

Fakat bu yorgunluk onu büsbütün sarstı ve yatağa serdi. Ziya Gökalp, artık yatağa düşmüştü."

Basılmak üzere matbaaya verilmiş olan "Türk Medeniyeti Tarihi" eserinin ilk formalarının düzeltilmesiyle hasta yatağında uğraşan Gökalp'in durumu günden güne ağırlaşmaktaydı. Asıl sebebi anlaşılamıyan, çok mübhem bir mâhiyet arzeden, doğru dürüst teşhisi konulamıyan bu hastalığın tedavisi için Avrupa'ya gitmesi tavsiyeleri yapıldıysa da 23 Mart 1876 da Diyarbakır'da açılan gözlerini (25 Ekim 1924) te İstanbul'da dünyaya kapadı.

Ali Nüzhet Göksel'in büyük bir gayretle yazdığı biyografilerinde Gökalp'e ait çok geniş bilgiler elde etmek mümkündür. Onun Gökalp'e dair yayınladığı kitaplardan birisi de "Ziya Gökalp, hayatı, sanatı, eseri" dir. Bu kitapda "Yeni Tür-

kiye" de yayınlanmış olan "Kadınla Erkeğin Müsâvilliği" makalesi de mevcuttur. (5)

— II —

Ziya Gökalp'in Ankara'da bulunduğu sıralarda Hâkimiyeti Milliye, Yeni Gün ve Yeni Türkiye gazetelerinde (Demokrasiyle, fırkacılığa, beynelmilel hayata) dâir çeşitli makaleler yazdığı ve bastırdığı kısaca açıklanmış bulunuyor. Yeni Türkiye'deki makalelerine Hâkimiyeti Milliye ve Yeni Gün gazetelerindeki makaleleri yakınlık gösterdiklerinden hiç olmazsa bu gazetelerdeki birkaç makalesinin yalnız adları tanıtılsa bile faydalı olacaktır kanaatindeyiz. Zira bu makaleler çeşitli gazetelerde olmakla beraber hep bir plân ve aynı istikamete mâtuftur. Hattâ bâzıları Lozan Muahedesinin imzalanmasına, Cumhuriyetin ilânına hazırlık mâhiyetindedir.

Enver Behnan Şapolyo, Cavit O. Tütengil:

Ziya Gökalp'in gazetelerde çıkan makalelerinin adları Cavit Orhan Tütengil'in emek mahsulü "Ziya Gökalp Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi" 6) inde yazılı değildir. Gazeteler-

---

(5) Hazırlayan: *ALİ NÜZHET GÖKSEL; Ziya Gökalp, Hayatı, San'atı, Eseri*, İstanbul, 1952, Varlık Yayınevi, Türk Klâsikleri: 4, Sayfa 99-102.
(Kadınla Erkeğin Müsaviliği) makalesi için (Yeni Türkiye, 18 Zilkade 1341 - 24 Temmuz 1922) tarihi gösterilmiştir.
"Ziya Gökalp Kimdir, Türkçülük Nedir?" adlı eserde de görüldüğü gibi (Sayfa :20), Ziya Gökalp'in Dıyarbakır'dan 1923 yılında Ankara'ya geldiği yazılıyor. Bizdeki makale tarihleri 1 Temmuz 1923 le 9 Temmuz 1923 tür. (Yeni Türkiye, Sayı: 43-49).
Bu gibi noktaların düzeltilmesi başta, o günleri yakından bilen ve Gökalp'le yakın ilgisi olan *Ali Nüzhet Göksel*'e düşmektedir.

(6) *CAVİT ORHAN TÜTENGİL, Ziya Gökalp Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi*, İstanbul 1949, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İçtimaiyat Enstitüsü Neşriyatından, Nu. 13, Berksoy Matbaası, Sayfa: 26.

de çıkan makaleleri için Enver Behnan beyin eserini salık vermektedir. (Sayfa: 26) Gökalp hakkında kıymetli çalışma ve tanıtmaları olan Tarih öğretmeni Enver Behnan Bey, "Ziya Gökalp, İttihat ve Terakki ve Meşrutiyet Tarihi" adlı eserinin 269 uncu sayfasında aşağıdaki makale adlarını kaydetmektedir." Hâkimiyeti Milliye Gazetesi: (1 — Fırka nedir? 19 Nisan 1339. 2 — Fırkaların siyasi tasnifi, 23 Nisan 339. 3 — Fırkaların içtimaî tasnifi, 29 Nisan 339. 4 — Hars ve Medeniyet üzerine bir müsahabe, 1 Mayıs 339. (Bu müsahabe Ankara Muallimler Birliğinde verdiği konferansın hülâsasıdır.) 5 — Türk Harsı ve Osmanlı medeniyeti, 16 Mayıs 339. 6 — Derunî hayat, 2 Mayıs 339. 7 — Millî vicdanı kuvvetlendirmek, 24 Mayıs 339. 9 — İngiltere ve Amerika'da Fırka Teşkilâtı ve inzibâtı, 13 Haziran 339. 10 — Tam ve medenî bir millet olmak için nelerimiz eksik, 7 Kânunu-evvel (Aralık) 339. 11 — Cahiliyet ailesi, İslâm ailesi, 9 Kânunu-sâni (Ocak) 339 dur. Bu suretle siyasî fırkalara ait olmak üzere (11) makalesi daha çıkmıştır.

Yukarda görüldüğü gibi 8 inci makale zikredilmemiştir. Enver Behnan Şapolyo, önceki kitabından dört yıl sonra, 1947 yılında, Akın Karaoğuz'un Doğu-Zonguldak yayınının 8. sayısını alan "Fırka Nedir? Yazan Ziya Gökalp" adlı elli büyük sayfalı bir eserinde, Gökalp'in yukarda adı geçen makalelerinin büyük bir kısmını yayınlamıştır. Bu kitapta gazetelerdeki bâzı yazılariyle birlikte Küçük Mecmuadaki makaleler ve "Doğru yol - Hakimiyeti Milliye - Umdelerin Tasnifi, Tahlil ve Tefsiri" adlı "Müdafai Hukuk Fırkası"nın "Halk Fırkası" adiyle yeni bir şekle geçişin hangi umdelerle olacağına dair bir eseri de ilâve olarak alınmıştır.

"Ziya Gökalp'e göre Fırkacılık - Ziya Gökalp ve gençlik siyasi terbiyesi" başlığındaki Enver Behnan Şapolyo'nun 3 üncü ve 3 üncü sayfasındaki birkaç cümle —bir karışıklık neticesi olması kuvvetle muhtemel— "Karl Marks'ın (Tarihî maddeciliği) ni, Alfred Fuyye'nin (Spritüalizm) ini ve nihayet de Durknaym'ın (Fransız Sosyolojisi) ve bilhassa sosyoloji kaide ve metodlarını kabul etti." Tertibi, cümlesinin karıştığını veya "kabul" yerine "tetkik" olması gerektiğini isbat ediyor. Gökalp, Karl Marks'a Türkiye'de ilk ilmi makaleleriyle cephe almış, komünist görünüşlerle mücadele etmiş ve Marks'ın fikirlerini didik didik etmiş, hatalarını taa o zaman göstermiş

bir bilgindir. Buna bir değil birçok makaleleri şahittir. Meselâ (Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak; "10 — Milliyet Mefkûresi"nde sosyalizmin milliyet fikri karşısında mutlaka yenileceğini ve ancak milliyetçiliğin içerisinde içtimai adaletle ilgili, iktisadi bir fikr olarak tâdilâta uğrayacağını, "ve her buhrandan mutlaka daha zinde ve daha kuvvetli bir sûrette milliyet mefkûresi"nin feveran edeceğini (Sayfa: 59) belirtmektedir. Bundan başka iktisadi hâdiselerin, iktisadi âmillerin, mefküre (ülkü) din, ahlâk ve saireden daha sonra yer alacağını, Karl Marks'ın "gölge hadiseler ve âmilleri"ne cevap olarak en ince teferruatına kadar isbat etmiştir. "Türkçülüğün Esasları" ve diğer makalelerinde bu cihet tamamen aydınlanmıştır denebilir. Esasen Enver Behnan Şapolyo da, 1943 te yayınlanmış olan (Ziya Gökalp, İttihat ve Terakki ve Meşrutiyet Tarihi) adlı eserin 196 ncı sayfasında, Ziya Gökalp için "(Karl Marks) ın, (Adam Smit) in iktisadi fikirlerini tenkit ederdi." demektedir. Bu kısa yazımızda Alfred Fuyye ve Durkhaym hakkındaki düşünceleri tahlil edecek değiliz.

Enver Behnan'ın toplayıp yayımladığı (Fırka Nedir?) adlı eserde, gazetelerde çıkmış makalelerinin (yalnız Hâkimiyeti Milliye ve Yeni Gün) yalnız adlarını ve tarihlerini nakledeceğiz.

1 — Fırka Nedir, 19 Nisan 1923, Hâkimiyeti Milliye. 2 — Fırkaların siyasi tasnifi, 23 Nisan 1923, Hâkimiyeti Milliye. 3 — Fırkaların İçtimai Tasnifi, 29 Nisan 1923, 4 — İngiltere ve Amerika'da Fırka Teşkilâtı ve İnzibâtı, 13 Haziran 1923, Hâkimiyeti Milliye. 5 — Reyimi Kimlere Vermeliyim?, 17 Nisan 1923, Hâkimiyeti Milliye. 6 — İlim ve Siyaset, 3 Mayıs 1923, Hâkimiyeti Milliye. 7 — Derûni Hayat, 21 Mayıs 1923, Hâkimiyeti Milliye...

1 — Ferdi İnsanlar ve İçtimai İnsanlar, Yeni Gün, 18 Nisan 1923, 2 — İnkılâpçılık ve Muhafazakârlık, 17 Mayıs 1923, Yeni Gün 3 — Tarihî Maddecilik ve,. İçtimai Mefkûrecilik, 8 Mart 1923, Yeni Gün. (Bu makale Türkçülüğün Esasları kitabında vardır.) (7).

---

(7) Hâkimiyeti Milliye ve Yeni Gün gazeteleri'nin "Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesinde bulunduğunu ve bunları oradan çıkarıp aldığını *ENVER BEHNAN ŞAPOLYO "Fırka Nedir?, Ziya Gökalp"* adlı eserin 6 ncı sayfasında belirtmektedir.

Türk Millî İnkılâbının temelleri kurulurken Ziya Gökalp'ın zekâ, bilgi ve örnekliği çok geniş bir çevreye tesir ediyor ve düşünceler, işler zekâ ve bilgisiyle aydınlanıyordu. Enver Behnan Şapolyo, önsözünde bu yönü şöyle tanıtıyor: "Ziya Gökalp Malta'dan döndükten sonra Diyarbakır'a giderek (Küçük Mecmua)'sını çıkardı. Bu mecmuada demokrasi inkılâbı için daha kuvvetli yazılarını neşre başladı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinin reisi olan (Gazi Mustafa Kemal Paşa)'nın bu yazılar dikkat nazarını çekti. Ziya Gökalp'i Ankara'ya aldırtarak (8) Maarif Vekâleti "Telif ve Tercüme Hey'eti Riyaseti"ne getirtti. Bu zaman kendisiyle temaslara başladı. Sonradan da Diyar Bakır'dan mebus seçildi.

Gazi Mustafa Kemal Paşa büyük zaferi müteakip memlekette büyük bir inkılâp vücuda getirmek istiyordu. Bu kuvvetli zekâdan da istifadeyi düşündü.

Mustafa Kemal Paşa, Büyük Millet Meclisi hükûmeti yerine (Cumhuriyet Hükûmeti)'ni, Müdafaai Hukuk Cemiyeti yerine de (Halk Fırkası)'nı kurmak istiyordu. Bu fikirlerin anahatları dimağında tebellür ederken, bir gün Ziya Gökalp'i de Çankaya'ya çağırttı.

Gazi Mustafa Kemal Paşa ile Ziya Gökalp'in neler görüştüğünü bilmiyoruz. Yalnız Ziya Gökalp Çankaya'dan döndükten sonra "Doğru Yol — Hâkimiyeti Milliye ve umdelerin tasnifi, tahlil ve tefsiri" adlı bir risâle neşretti. Bu eser Mustafa Kemal Paşa'nın kurmak istediği (Halk Partisi)'nin (dokuz umdesinin tasnif, tahlil ve tefsirine aitti. Bu eseri müteakip Hâkimiyeti Milliye ve Yeni Gün gazetelerinde de "Fırka Nedir? Fırkaların içtimaî tasnifi, Fırkaların siyasî tasnifi, Amerika ve İngiltere'de Fırkalar ve inzibâtı" adlı seri hâlinde makaleleri çıkmağa başladı.

Bu makalelerden anlaşıldığına göre Mustafa Kemal Paşa Ziya Gökalp'e fırkalar hakkında bir seri makale yazmasını

---

(8) Ziya Gökalp gerek 33 sayı çıkan Küçük Mecmua'nın borçlarını ödemek, gerek yol parası temin edebilmek ve ailesinin bir müddet geçimini sağlıyabilmek için muhterem zevcesi Vecihe Hanıma ait bir evi satmak mecburiyetinde kalmışlardır. Eşinin bu gibi fedakârlıkları yalnız bundan ibaret değildir. Adını saygiyle anarız

rica etmişti. Bunun üzerine Ziya Gökalp de (Fırkalar İçtimâiyatı) başlığı altında fırkacılığa âit orijinal ve pek değerli olan bu makaleler serisini neşretmişti. Bu makalelerin herbiri, birbirinden kıymetli ve öğretici mâhiyettedir. İnsan bu makaleleri okurken hayrette kalıyor. Üstad bu mâlûmatı nerede okumuş ve dimağında onlara ne şekilde bir nizam vermiş, buna şaşmaktadır. (9).

Yeni Türkiye'nin Hedefleri makalelerine gelince bu hususta Enver Behnan Şapolyo, Meşrutiyet Tarihi adlı eserinin 159. yük bir uluslar aracısıdır. Yine kat'iyetle iddia edebiliriz: Ziya Gökalp te, bu gazeteye yazmaya başlamıştı. Ahmet Bey: Ziya Gökalp'ın makalelerini ben alır matbaaya getirir tashihlerini de ben yapardım. Yeni Türkiye'de şu makaleler neşredildi :

(Yeni Türkiye'nin Hedefleri) başlığı altında (7) makalesi çıktı, onlar da şunlardır: (Irklar Arasında Müsâvilik...)" diyor. 171 inci sayfada ise aynı konuya dair şu bilgiyi veriyor: "Ziya Gökalp, Diyarbakır'dan Ankara'ya geldiği sen eiçinde, Ankara'da (Yeni Türkiye) diye bir gazete çıkıyordu. Talebesinden olan birkaç genç gazetenin hey'eti tahririyesindeydik. O zaman başmakale olarak yazdığı yazılar, Yeni Türkiye'nin hedefleri, diye bir seri idi. Hep hâkimiyeti milliyenin esaslarını çizmeğe uğraşıyordu. Gazete kapandıktan sonra meb'us olmuştu. Bu zamanlarda Teşkilâtı Esasiye Kanunuyla meşgul olmakta idi."

Gökalp'e dair neşriyatı geniş bir yer tutan, Enver Behnan Şapolyo, yanılmıyorsam belki de ilk defa olarak, (Ziya Gökalp - İttihat ve Terakki ve Meşrutiyet Tarihi) adlı eserinin 159, 268 inci sayfalarında (Yeni Türkiye'nin Hedefleri makalelerinin adlarını belirtmiştir: "Ankara'da neşredilen (Yeni Türkiye) gazetesinden şu makaleleri çıktı:

Yeni Türkiye'nin hedefleri: (1 — Irklar arasında müsâvilik, 2 — Milletlerin müsâviliği, 3 — Kadınla erkeğin müsâviliği, 4 — Kastların ve sınıfların müsâviliği, 5 — Milletlerin sevişmesi, 6 — Sun'î müsavatsızlıkların kaldırılması ve tabiî müsâvatsızlıkların onların yerine ikamesi, 7 — İnsanlar hür-

(9) *"Fırka Nedir? Ziya Gökalp"*; Toplayan: *Enver Behnan Şapolyo*, Zonguldak 1947, Doğu Yayını: 8, Sayfa: 6.

dür.) makaleleri neşrolunmuştur. Bu makaleler de meydanda yoktur." (10).

Enver Behnan Şapolyo'nun belirttiği makale adları elimizdekilere uymaktadır. Yalnız (7 — İnsanlar hürdür.) değil (İnsanlar hürdürler) dir.

— III —

Abidin Nesimi :

Ziya Gökalp hakkında, onu kötülemek üzere broşürler yayınlamış Marksislerin yazdıkları incelenecek olursa, bunların Gökalp'ın Yeni Mecmua, Küçük Mecmua ve gazetelerdeki birkaç yüz makalesinin hiç birisini okumadıkları hayretle görülür. Yalnız "Türkçülüğün Esasları" ve "Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak" eserlerine dayanır görünen üstelik tamamen cümleleri ve fikirleri değiştirerek bambaşka mânalara getirmeği, sâbit fikirler icabı muvaffakiyet sayan yazılar, bir de yüksek bir iddia taşırsa büsbütün gülünç oluyor. "Türkiye'nin Tekâmül Hamlesinde Ziya Gökalp" (11) kitabı Ziya Gökalp'in yüzlerce makalesine hiç temas etmeden, onlardan habersiz olarak kaleme alınmış ve "Türkçülüğün Esasları" ve "Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak" kitapları da hemen tamamen bambaşka maksatları tahrif edilerek, kaynak olarak gösterilmişlerden birisidir. Yüzlerce makaleden habersiz, demokrasi - Cumhuriyet hamlesinde hangi fikirlerle Ziya Gökalp'in hazırlık yaptığı incelenmeden, yanlış, ters düşünceler sarfedilmesi neyi izah ve isbat eder? "Türkiye'nin Tekâmül Hamlesinde Ziya Gökalp" risâlesinde, Gökalp'in "Yeni Türkiye'nin Hedefleri" makalelerinden diğer makaleleri gibi hiç bir işaret yoktur. Halbuki Türkiye'nin tekâmül hamlesini açıklamak için

---

(10) *ENVER BEHNAN ŞAPOLYO; Ziya Gökalp - İttihat ve Terakki ve Meşrutiyet Tarihi*, İstanbul 1943, Güven Basımevi, Sayfa: 268.

(11) *ABİDİN NESİMİ; Türkiye'nin Tekâmül Hamlesinde ZİYA GÖKALP*, İstanbul, 1940, Sebat Basımevi.

çok geniş ve derin bir bilgiye sahip olduktan sonra ayrıca Ziya Gökalp'in fırkalar, ilim ve siyaset ve bilhassa "İnkılâpçılık ve Muhafazakârlık" konularındaki makalelerinin incelenmesi zaruridir...

Yukarıda adı geçen risâlede ise bunların hiç birisini bulamamaktayız.

Mehmet Emin (Erişirgil) :

Bir vakitler Ziya Gökalp'in isteğiyle İstanbul Üniversitesine aldırılanlardan (12) birisi olan Mehmet Emin, Ziya Gökalp, acı Malta sürgününden kurtulu paile yuvasına, çoluk çocuğunun bulunduğu Diyarbakır'a döndüğü ve orada gene aynı yolda çalıştığı sıralarda, Gökalp aleyhine bir yazı yazmıştı; Gökalp'in talebelerini yetersizlikle ittiham eden bu zâta karşı, Ragıp Hulûsi (bilâhare Profesör olan, bir düzineye yakın dil bilen dil bilgini, merhum) "Ben Gökalp'in talebesiyim. İstediğiniz yerde ve bir hey'et huzurunda sizinle imtihan olmaya tâlibim" diyerek iddiasını isbat etmek üzere Mehmet Emin'i imtihana çağırmış ve Mehmet Emin cevap vermemişti (13).

İşte aynı zat, Gökalp'in ölümünden çok sonra, sözde Gökalp'i sever görünerek olduğundan bambaşka olarak göstermektedir. Eksik ve yanlış görüş ve düşünceler bilhassa son sayfalarda dikkati çekecek kadar fazladır. (S. 255-263). Neticede Ziya Gökalp'i vesikasız, delilsiz nakillerle, tahlillerle küçültme hedefini güden "Bir Fikir Adamının Romanı, Ziya Gökalp" (14) kitabında ne "Yeni Türkiye'nin Hedefleri" makalelerindeki fikirlere, ne de millî inkılâba ve sosyoloji, tarih ilmine hizmet eden âlim, ve idealist hayat, şahsiyet ve çalışmasına dair bir tanıtmaya rastlıyamıyoruz. Halbuki Mehmet Emin Bey (Hayat) dergisinin 24. sayısında "Türk tarihinin mâ-

---

(12) *ALİ NÜZHET GÖKSEL*, Yeni Bilgi, (İstanbul Muallimler Birliği dergisi), Sayı: 31, 1 Kasım 1949, Sayfa: 28, *Ziya Gökalp'in Hatıraları Karşısında.*

(13) *ENGİN MUHARREMOĞLU; "Üç Fırka", Bilgi* (Ziya Gökalp sayısı), 90-91, Ekim - Kasım 1954, Sayfa: 16.

(14) *M. EMİN ERİŞİRGİL; Bir Fikir Adamının Romanı - Ziya Gökalp, İstanbul 1951*, İnkılâp Kitabevi, Mârifet Basımevi.

zisini tenvir aşkını en çok aşılıyan Ziya Gökalp merhum olmuştu."

... Şuna hiç şüphe etmemelidir ki büyük mütefekkir herşeyden evvel amel ve hayatı gözönünde tutan bir inkılâpçı idi. Hâlin ihtiyacını, fikirde inkılâp yapmanın yolunu gayet iyi görürdü. Türk şuurunu uyandırmak ve ona hamle vermek için gözlerini mâziye çevirmişti...

... Türkçülük cereyanının hududunu, ihtiva ettiği temayülleri bir manzûmei fikriye halinde yalnız onun eserlerinde görebiliriz." (15) demişti. Hattâ "Büyük Mütefekkir", "Büyük Âlim, Büyük Mürşit v.s." hitaplarını o zamanlarda bol bol görmek mümkün oluyor...

Gökalp'in üniversite kürsüsünde bulunduğu yıllarda ona pervane olan ve Gökalp'i "Büyük Mütefekkir", "Büyük Âlim", "Büyük Mürşit", "Büyük Türkçü" tanıyanların, onu sonra "ne âlim, ne şâir, ne idealist..." tanımaları herhalde garip bir tezad olacak!.. Bizi daha çok ilgilendiren nokta ise, Gökalp'in, Türk inkılâbına, Türkiye'nin demokrasi yolunda kuruluş ve ilerleyişine hizmet eden fikir ve eserlerinin, bilhassa "Yeni Türkiye'nin Hedefleri makalelerinin anılmayışı veya bilinmeyişişir...

Hilmi Ziya Ülken :

"Tarihî Maddeciliğe Reddiye" gibi kıymetli bir eserle, komünizmin ve materyalizmin kuvvetli bir tenkidini yaparak geniş bir tefsir sahası vücuda getiren Prof. Hilmi Ziya Ülken'in çok önceleri yayımladığı "Ziya Gökalp" (16) adlı kitapta bâzı

---

(15) *HAYAT, İnkılâbımızı tanıttırmak hususunda vazifemiz*, Sayı: 24, Ankara, 12 Mayıs 1927.

(16) *PROF. HİLMİ ZİYA ÜLKEN; Ziya Gökalp*, İstanbul (1939), Kanaat Kitabevi, Ankara Kütüphanesi, Türk - İslâm Filozofları: İ. Ahmet Sait Basımevi, Sayfa: 49. Son satır. Prof. H. Z. Ülken'in birkaç yıl önce yeni Sabah gazetesinde Ziya Gökalp'le ilgili bâzı makaleleri yayımlanmıştı. Bu makaleler çok önce yayımlanmış Ziya Gökalp kitabındaki düşüncelerinden farklıdır. Eski kitabın yeniden ve etraflı olarak, objektif, ilmî bir tahlille yayımlanması temenni edilir. (Prof. Hilmi Ziya Ülken, Gökalp, Yeni Sabah, 27 Ekim 1952, Sayfa: 2.)

eksik ve yanlışların mevcut olduğu ötedenberi muhtelif vesilelerle belirtilmektedir. "Ziya Gökalp" kitabının son kısmındaki gerek seçmelerde, gerek bibliyografyada, gazetelerdeki makalelerin adları zikredilmemiştir. Yalnız "Yeni Türkiye gazetesinin adı ile Gökalp'in orada da yazılarının çıktığı açıklanmak istenilmiştir...

"Yeni Türkiye" ye temas eden bâzı makaleler mevcuttur. Bunlara bir örnek olarak Ziya Gökalp'in meb'usluğu sırasında "Hâkimiyeti Milliye, Yeni Türkiye ve Cumhuriyet gazetelerinde siyasî, felsefî makaleler yazdı." (17) gibi umumi tanıtma yazılarında "Yeni Türkiye" adı da çok zaman kaydedilmektedir.

Gökalp hakkında incelemeleri olan aydın ve bilginlerden bâzıları :

Şu duruma göre Ziya Gökalp'in hayat ve fikirlerini ötedenberi inceliyen v ilmî görüş ve dürüstlükle onları yayımlayan ve sayısı pek mahdut olan başta (Ali Nüzhet Göksel, Profesör Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu (18), Enver Behnan Şapolyo, Osman Tolga, Profesör Necati Akder (19), Fevziye Ab-

(17) *ENGİN GÖKSELOĞLU; Ziya Gökalp'in Hayatı*, Yeni Bilgi, Sayı: 31, 1 Kasım 1949, Sayfa: 32.

(18) *PROF. DR. FINDIKOĞLU*'nun *Gökalp* hakkındaki birçok değerli konferans ve makaleleri, doktora tezi (fransızca), muhtelif yerlerde etraflıca tanıtılmıştır. Onun kurduğu (İş) dergisi ise Ziya Gökalp hakkında bir çok incelemelerin yayım sahası olmuştur. Burada makale ve konferanslarını ihtiva eden değerli bir eserini belirtmekle yetineceğiz: *(Fındıkoğlu Z. Fahri, Ziya Gökalp için Yazdıklarım ve Söylediklerim*, İstanbul 1955, Türkiye Muallimler Birliği Neşriyatı Nu.: 6, M. Sıralar Matbaası).

(19) *PROF. NECATİ AKDER; Ziya Gökalp; âlim ve idealist şahsiyeti*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi, cilt: III, Sayı: 2 - 1945 Ocak - Şubat, Sayfa: 158-181. Ziya Gökalp'in bilgin ve ülkücü şahsiyetini ilmî bir vukufla açıklıyan bu makaleyi bilhassa onun bu cephesini incelemek isteyenlere tavsiye ederiz. Gökalp'e karşı olan hücumların bâzılarını *(Ziya Gökalp ve ötesi, Gurbet Dergisi ilâveleri Nu: 1)* adlı broşürde cevaplandırmıştır.

dullah Tansel (20), Atsız (21), Hüseyin Namık Orkun (22), Nejdet Sancar (23), Peyami Safa, Kadircan Kaflı, A. Hadi Toplu, Fahrettin Kırzıoğlu, O. Seyfi Orhon, Zeki Sofuoğlu, Osman Yüksel ve Gökalp'in yakın dostları, bâzı hemşehrileri (24) ve birkaç Türkçü zat) dışında ve 1949-50 yıllarında bu makaleleri gerek daktilo makinesiyle yazılmış kopyelerinden ve gerek Kudret gazetesinin 796-801 inci sayılarından okuyan, kesip saklıyan birçok arkadaşlar, bâzı şahıslar hariç bu makalelerin temin ve incelenmesi zorluğu kuvvetle belirliyor. Halbuki Gökalp'in gazetelerde çıkan makalelerinin de şiir kitapları gibi yayınlanması, fikirlerinin tanıtılması çok mühim ve faydalı olacaktır kanaatindeyiz. Hele bunlar içindeki canlılık, tazelik dikkate şayandır. Hattâ bâzıları zamanımızı da aşan ileri görüşlü yazılar olursa önemi bir kat daha artar.

---

(20) *FEVZİYE ABDULLAH TANSEL; Ziya Gökalp Külliyatı, I. Şiirler ve halk masalları*, Türk Tarih Kurumu yayınlarından II. Seri - Nu. 18, Ankara 1952, Türk Tarih Kurumu Basımevi. Büyük bir dikkat ve emekle ilmî bir metodla hazırlanan bu eserde Ziya Gökalp'in hemen bütün şiirleri toplanmıştır.

(21) *HÜSEYİN NİHAL ATSIZ;* Gökalp'in birçok fikirlerini makaleleri içerisinde belirtmiş, ona karşı yapılan hücumları 30 yıldanberi Orhun, Atsız, Orkun dergilerinde cevaplandırmıştır. (Atsız, Türk Ülküsü, Millî Kültür Serisi Nu.: 2, Burhan Basım ve Yayınevi, İstanbul 1956).

(22) *PROF. HÜSEYİN NAMIK ORKUN*'un kıymetli bir kütüphanesi vardı. *(Türkçülüğün Tarihi)* ve bir kısmı Çınaraltı dergisinde bir kısmı da (Özleyiş) dergisinde yayınlanan *(Bugünkü Türkçülüğün Esasları)* makalelerinde Ziya Gökalp'in yeri ve fikirleri saygıyle açıklanmıştır.

(23) *NEJDET SANCAR*'da Gökalp'in düşmanlariyle münakaşalarını muhtelif makalelerinde açıklamıştır. Ziya Gökalp hakkında imzalı imzasız birçok yazılar yayımlamıştır.

(24) *ŞEVKET BEYSANOĞLU;* Doğumunun 80 inci yıldönümü münasebetiyle *Ziya Gökalp'in ilk yazı hayatı, 1894-1909*, talebelik devrine ait yazıları ile Diyarbakır - Peymân - Dicle gazetelerinde çıkan yazıları ve Şakî İbrahim Destanı, Diyarbakır Tanıtma Derneği Neşriyatı Sayı: 2. Gökalp Külliyatı Nu.: 1, İstanbul 1956, Şehir Matbaası.

Osman Tolga'nın bir incelemesi:

Osman Tolga, Ziya Gökalp'in "Yeni Türkiye'nin Hedefleri" makaleleriyle ilgili olarak belki de ilkönce "Ziya Gökalp'te Milletlerarası Hayat Telâkkisi" konusunu işlemiştir. (25) Bu makalede Ziya Gökalp'in, Türkiye'nin İstiklâl Savaşını kazandıktan sonra başka milletlerle kuracağı münasebet hakkında şöyle bir açıklamaya girişilmektedir: "... Yeni Türkiye'nin başka milletlerle kuracağı münasebetlerde hedefleri ne olmalı idi? Bu meseleye dair telkinleri ihtiva eden üç mühim makale zikre değer, Gökalp makalelerde meseleyi müsavat umdesinden hareket ederek halle çalışmaktadır.

Yeni Türkiye'nin siyaset sahasındaki hedefi halkçılıktır. Gökalp (demokrasi) nin karşılığı olarak kullandığı halkçılığın en ileri, en mütekâmil devlet şekli olduğuna inanır. Fakat demokrasinin mümkün olabilmesi için her şeyden evvel insanlar birbirine müsâvi olmalıdırlar. Halbuki hayatiyat ilmine istinat ederek uzvi verasetin içtimaî hâdiseler ede şâmil olduğunu söyliyen âlimler vardır. Bunlara göre ırklar arasında olduğu gibi, kadınla erkek arasında, sınıflar arasında gayrimüsâvilik mevcuttur. O halde biyoloji demokrasinin karşısına çıkıyor demektir.

Gökalp bu fikirlerin kıymetsiz olduğuna, bunların biyoloji adına fuzulen söylenmiş sözler olduğuna kanidir.

Yeni Darvencilerle yeni Lamarkçıların fikirlerini karşılaştırdıktan sonra şu fikre vâsıl oluyor: Canlı varlıkta basit tahavvüller verâsetle intikal eder. Müdil tahavvüller etmez. Ruh hâdiseleri, uzvî hâdiselere nisbetle daha fazla müdildir. İçtimaî hâdiseler de ruh hâdiselerine nazaran daha fazla müdildir. O halde insanî hâdiselere nazaran en fazla müdil olan hâdiseler içtimaî hâdiselerdir. Umumî bir kanun olarak şunu kabul etmek zaruridir: İçtimaî hâdiseler verâsetle intikal etmez.

Gökalp; Durkheim'le birlikte insanların Lâiçtimaî olarak doğduğunu, içtimaî seciyeleri, içinde yaşadıkları muhitten terbiye vasıtasiyle aldıklarını söylüyor.

---

(25) *OSMAN TOLGA; Ziya Gökalp'te Milletlerarası Hayat Telâkkisi*, İş Dergisi, Sayı: 74, 1 Ekim 1947, Sayfa: 5.

Irklar arasında aşılmaz uçurumlar yoktur. Her ırk medeniyetin en yüksek zirvesine erişebilir.

Hakiki ve bitaraf ilmin demokrasi bahsinde öğrettiği ilk hakikat ırkların müsavilîğidir. (5).

Ziya Gökalp'a göre ırklar gibi milletler de birbirine müsavidir.

Güstav Le Bon'un her kavmin bir ırk ruhuna malik olduğu iddiasına "her kavmin bir millî harsı vardır" diye mukabele ettikten sonra Gökalp bu harsın uzvi verasetle değil, terbiye tarikiyle intikal ettiğini bildiriyor. Milletler arasındaki farklar içtimaî sebeplerin neticeleridir. Bu farkları eski içtimaî sebepler doğurduğu gibi —makalede bu sebepler incelenmiyor— yeni sebepler de kaldırılabilir. Demokrasinin rolü de zaten budur. (6)

Gökalp, Darwin'in yaşamak için mücadele faraziyesinin içtimaî hayata tatbik edilemiyeceğine kanidir. Bazı emperyalist muharrirlerin iddia ettiği gibi milletler arasında daimi bir husûmet ve harp hâleti tabiî bir kanun hükmünde ise, halkçılık mefkûresinin bir şe'niyet olabilmesine artık imkân yoktur. Çünkü demokrasi mefkûresinin bir umdesi de emperyalizmin ve bundan doğan harbin yeryüzünden kalkması ve milletlerin birbiri ile sevişmesi ve yardımlaşmasıdır.

Halkçılık esâreti, feodalizmi, emperyalizmi, şovenizmi, taassubu, hülâsa hürriyet ve müsâvata aykırı ne kadar müesseseler varsa hepsini ortadan kaldırmağa çalışan bir mefkûredir.

Darvenciliğin biyoloji ilmi sahasında bile müsbet hakikat mâhiyeti alamadığına işaret eden Gökalp, bunun aksi bile sabit olsa, cemiyete tatbik olunamıyacağını söylüyor: İçtimâî hayat insanları ayrı harslara mâlik ederek ayrı milletler hâline getirmiştir. Aynı medeniyete mensup milletlerin hars cihetiyle birbirinden ayrı olması beynelmilel bir iş bölümü mahiyetindedir. Bir milletin mahvolması, bir çok orijinal güzellikleri muhtevi olan bir harsın ortadan kalkması demektir.

---

(5) Bk. Yeni Türkiye, gündelik gazete, Ankara 1/7/1923 tarihli sayısındaki *"Irklar arasında müsavilik"* serlevhalı makaleye bakınız. *Osman Tolga.*

(6) Bk. Aynı gazetenin 2 Temmuz tarihli sayısındaki *"Milletlerin Müsavilîği"* serlevhalı makalesi. *Osman Tolga.*

Bundan başka, milletler arasında pek mühim olan iktisadi, ilmî ve medenî tesanütler de vardır.

Gökalp burada hükmünü veriyor: O halde milletler tabiaten, birbirlerine düşman değildirler, bilâkis dostturlar. Milletleri birbirine düşman yapan mutaassıp papaslarla (26), emperyalistlerdir. (27) Bunlar ortadan çekilirse milletler birbirini kardeş gibi seveceklerdir (7), (28).

Gökalp geçen harbin ham ve yaban meyvesi Milletler Cemiyeti hakkında ne düşünüyordu? Onun bu mesele de takındığı tavır menfidir. Fakat bu menfilik milletler cemiyeti tasavvuruna muhalefet şeklinde tecelli etmiş değildir. O zamanın kalp milletler cemiyetinin hazin, daha doğrusu meş'um istikbalini kendi ilmî mülâhazalarının ışığına tutarak keşfetmiştir. 26 Temmuz 1924 tarihli Cumhuriyet'te çıkan Çınaraltı makalesinde meçhul filozofa şunları söyletiyor: Milletler cemiyeti, bu, bir gün olacak... Fakat henüz zamanı gelmemiştir. Çünkü Milletler Cemiyeti vücuda gelebilmek için çok kovvetli bir cihan efkârı âmmesine ihtiyaç vardır. Halbuki bugün cihan efkârı âmmesi millî efkârı âmmelere nisbetle çok zayıftır. Bugün zavallı kadınlar ve çocuklar üzerine uçaklarla

---

(7) Bk. Aynı gazete, 5 Temmuz tarihli sayısında "*Milletlerin Sevişmesi*" makalesi. *Osman Tolga.*

(26) Mütaassıp papasların rolünü günümüzdeki "*Kıbrıs*" dâvasiyle de hatırlıyabiliriz. H. T.

(27) *GÖKALP*, dünya huzurunu bozanlar arasına kapitalistleri de dahil ediyor. Silâh, cephane sanayii, iktisadî pazarlar, petrol, pamuk, demir ve saire hususunda çok büyük sermayedarların zamanımızdaki mücadeleleri, gizli açık beynelmilel sermaye teşkilâtlarının rolleri dikkatle incelenince Gökalp'in haklı olduğu noktaları görmemek mümkün değildir. H. T.

(28) Müteassıp politikacı papaslar, (*sömüren ve tehakküm eden mânasiyle genişletilerek alınacak olursa*) kapitalistler, emperyalistler (*kızılı, karası, sarısı, mavisi, beyazı... v.s. çeşitli emperyalist tipler*), aradan çekilirse insanların, milletlerin dost olabilecekleri söyleniliyor. Fakat acaba gerçekte, muazzam kuvvet ve teşkilâtlara dayanan bunlar kolay kolay ortadan kalkabilir, meydanı bırakırlar mı? Sömürgecilikten vazgeçerler mi?.. İşte meselenin can alıcı mühim noktalarından birisi!.. Bu görüş, ilerki sayfalarda biraz daha açıklanacaktır. - H. T.

bomba atmayı kabul eden bir efkârı âmmeye cihan efkârı âmmesi denemez."

Gökalp, Milletler Cemiyetinin hakikaten var sayılabilmesi için lâzımgelen şartları tetkik ediyor:

1 — Her devletin istiklâlinden ve hâkimiyetinden bir kısmını terketmesi ve bir cihan devletinin tâbiiyeti altına girmeyi kabul etmesi lâzımdır.

Bu cihan devleti yalnız Avrupa olamaz. Zira Avrupa efkârı âmmesi, cihan efkârı âmmesi demek değildir. Avrupa âlemi tek başına insaniyeti temsil edemez. Hattâ bu tertibe Amerika'nın girmiş olması da maksadı temin etmez. Asyalı, Afrikalı, Okyanusyalı ve Amerikalı ne kadar iptidaî, mütavassıt, müterakki aşiretler ve milletler varsa ancak bunlardan hepsinin mümessillerinden mürekkep bir meclise itimat edilebilir.

2 — Yalnız hakikî bir cihan efkârı âmmesinin ve bütün milletlerin mümessillerinden mürekkep bir hey'etin mevcut olması da kâfi değildir. Millî teşkilâtlarda olduğu bu cemiyet teşriî, kazaî, icraî kuvvet denilen üç kuvvete mâlik olmalıdır. Bir cihan parlâmentosuna, bu parlâmentonun kendi âzası arasından seçilecek bir cihan kabinesine ihtiyaç vardır. Bu kabinenin elinde uluslararası bir satveti askeriye teşkilâtı da bulunmak icabeder. Milletler Cemiyeti kara kuvvetleri itibarı ile Fransız ordusundan (o zamanki Fransız ordusundan), bahriyesi İngiliz donanmasından, mâliyesi Amerika hazinesinden daha kuvvetli olmalıdır.

Ziya Gökalp, eski Milletler Cemiyetinin bir kuvveti olan yalnız ahlâki müeyyideye mâlik olabileceğini söylüyor, fakat hemen ilâve ediyor: "Bunu da sair milletler üzerinde emperyalizmi kabul eden bir meclisten beklememelidir. Milletler hakkında mandayı kabul eden ve silâhlanmayı men için ciddî bir surette çalışmıyan bir hey'etten ne beklenebilir?"

Bu hükmün isabetini olup bitenler göstermiştir." (29)

İktisadî, askerî, siyasî menfaatler ve hıristiyanlık inancında, medeniyetinde (kısmen) müşterek bağ ve yakınlıkla (Avrupa Birliği) fikri günümüzde canlandırılmak isteniliyor. İlerde böyle bir birliğin kıt'alar arası, dinler arası düşmanlığı vü-

---

(29) *OSMAN TOLGA; Ziya Gökalp'te Milletlerarası Hayat Telâkkisi.* İş, Sayı: 74, Sayf: 5-8.

cuda getirebileceği ve daha kanlı kıt'a savaşlarına yol açabileceği düşünülebilir. Gökalp'in yıllarca önce, Avrupa Birliğine dair görüşü de büyük bir basireti belirtmektedir. Üstelik yarısı komünist tesirinde ve bir kısmı komünist Rusya'nın peyki olan Avrupa milletleri ve arazileri hatırlanacak olursa buna Avrupa Birliği değil, yarım, hattâ çeyrek Avrupa Birliği demek daha isabetli olur... Gökalp dünyayı bir bütün olarak görmek isterdi.

Milletler içerisindeki kabine buhranları, seçim ve demokrasi mücadeleleri düşünülecek olursa, dili, dini, tarihi, dileği menfaati v.s. ile oldukça yakınlığı bulunanların bile hangi durumda olduğu vazihtır. Bambaşka şartlar, tesirler, sebepler içerisinde uluslararası bir parlâmento, kabine hayatının, askeri kuvvetlerin ne yolda, ne maksatlarla, nasıl vücuda gelebileceği ve kullanılabileceği çok uzun ve derin düşüncelere yol açabilir. Günümüzün, hattâ çağımızın böyle samimi duygu ve düşünceye nekadar hazırlıklı, yetişmiş olduğu sorulabilir. Yukarıda da arzedildiği gibi Cihan kabinesinin teşkili, reyler v.s. gizli, açık mücadelelere elverişli; tatbikatı çok çetin dâvalardır. Ziya Gökalp, bu dâvanın tahakkuku için nasıl temellere ihtiyaç bulunduğunu tahlil etmekle, kolayca hayallere kapılmanın mümkün olamıyacağını da açıklamış bulunuyor. Milletleri küçük, büyük diye ayırmak bazılarına imtiyazlar (veto) hakkı tanımak, insanlık düşmanlarını, sömürgecileri bu teşkilâtta üye yapmak, hattâ baş rolde vazife vermek, Gökalp'in düşüncesine (milletlerin müsavatı) temeline aykırıdır

Bununla beraber insanlığın yarınından da ümidi kesmemek lâzım. Herşeye rağmen, her hile, her baskı, sömürme, teşkilât zorluğu ve samimiyetsizliğe rağmen, Ziya Gökalp gene iyisemliği öğütlemek istiyor. Bâzı yazılarında gönülden kardeş bir dünya ülküsünü, medeniyetini temizlikle, dürüstlükle ihyâ etmeğe elverişli olarak gene Türklüğü görmektedir. İnsanlığın ve dünyanın mes'ut, samimî birliğinde de öncülük edecek insanların Türklük âlemi olabileceğini söylüyor. Ve bu bakımdan da bütün Türklerin biran önce hürriyet ve istiklâline kavuşmalarını, teknik, ilim ve medeniyet yolunda ileri bir seviyeye erişmelerini, aynı zamanda bu insanlık ülküsünün faydası için özlüyor...

Osman Tolga daha yukarıda bahsedilen makalesinde devam ediyor: "Artık kat'iyetle söyliyebiliriz: Türk milliyetçili-

ğinin haklı olarak kurucusu sayılan Gökalp, aynı zamanda büyük bir uluslararacısıdır. Yine kat'iyetle iddia edebiliriz : Ziya Gökalp'in cemiyet anlayışı —bâzı üniversite profesörlerinin zannı hilüfına— "kapalı" ve "yedi düvele meydan okuyan" bir toplum anlayışı değildir. Fakat şovenlikten, taassuptan uzak olan Gökalpçi görüşün kozmopolitlikle de hiç bir münasebeti olmadığını hemen kaydedelim. Gökalp'in milliyetçiliği de, beynelmilelciliği de hakikidir, kalp değildir. (Sayfa: 8).

Bu makale şöylece nihayete ermektedir: "Şimdi Ziya Gökalp'in milletlerarası hayat hakkındaki görüşlerini hülâsa etmeğe çalışalım: 1 — Milletlerarası hayat karşılıklı sevgi ve saygıya dayanır. 2 — Bu hayat bir ihtilâf ve mücadele hayatı değil, bir sulh ve dayanışma hayatıdır. 3 — Bu sulh hayatı, muayyen milletlerin tahakkümü altında tâbi milletlerin hürriyetten mahrum olarak yaşıyacakları bir sulh hayatı da değildir. Bu tesanüt, sömürgeci milletlerle sömürülen milletlerin tesânüdü de değildir. Bütün milletlerin müsavilliği esasına dayanır. 4 — İnsaniyet, müstakil milletlerin federasyonundan husule gelecek beynelmilel bir cemiyete doğru gitmektedir.

Eşine az rastlanır bir fikir genişliğine sahip olan Ziya Gökalp, bu vasfı ile çok uzun olacağa benziyen bir devre için genç kalacak bir düşünce sistemi kurmuştur. Fikirlerinin hayret edilecek bir tahakkuk etme kabiliyeti vardır. Bu yüzden o yalnız tefekkür tarihimizin değil, inkılâp tarihimizin de mühim simalarından biridir. İnkılâbımızın Gökalp'siz izah edilemiyeceğinde, onu ve inkılâbı bilenler birleşmektedirler.

Onun, milletlerarası hayata dair düşüncelerinin de aynı meziyete, şe'nileşmek meziyetine sahip olduğuna yakın hâdiseler birer işaret teşkil ediyor. Gökalpçi tefekkür bu bakımdan cihanşümul kıymet taşımaktadır.

Dünya bir gün bunun farkına varacaktır." (Sayfa: 9)

— V —

Ziya Gökalp ve ona karşı hareketler

Osman Tolga "Dünya bir gün bunun farkına varacaktır." diyor. Acaba onun yurdumuzda lâyıkiyle farkına varılmış mıdır? Türkçülüğe, İslâm dinine, Türk harsına (millî kültüre),

gerçek demokrasiye yazılarında çok büyük yer ve ehemmiyet veren Gökalp bir vakitler (1923) Halk Fırkasını (Doğru Yol) üzerinde kurmak ve yürütmek te istemişti. İlerde çeşitli hâdiseler ve tesirlerle yanlış yol seçildi. Gökalp'in kitapları, fikirleri unutturulmak, hattâ çeşitli iftiralarla kötülenmek istenildi. Bir tarih kongresinin sergisinde mürteci olarak tanıtıldı. (30) Yeni harflerle hiçbir kitabı bastırılmadı. Üstelik bunları yayınlıyanların dernekleri (Kitap Sevenler Kurumu ilk olarak 1940 yılında "Türkçülüğün Esasları" kitabını yeni harflerle yayınlamıştı. Bu Dernek'te ben de çalışıyordum.) kapatıldı. Halkevlerinde Ziya Gökalp hakkında bir gün tertiplemek, bir konferans verdirmek çok çetin mücadelelere yol açıyordu. Gökalp için hemen bütün resmî kapılar kapatılmıştı. Bu kadarla da yetinilmedi. 1942 yılında Hasan Âli'nin Maarif Vekilliği sırasında başka bir iş ve konu kalmamış gibi; Ziya Gökalp'in "İlme Doğru" makalesindeki bir cümlesinin mürettip veya musahhih hatası ele alınarak Ziya Gökalp öğrenciler eliyle tenkit ettirilmeğe özenildi. 1942 yılının lise edebiyat olgunluk imtihanlarının Haziran döneminde Maarif Vekâletince hazırlanan soru, Ziya Gökalp'i karalamağa matufdu. Bir defa şu soruya bakalım: "Parçanın son cümlesinde bulunan "gitmesi" kelimesi gramerce ne haldedir ve bu cümle içinde bu halde kullanılması doğru mudur? Doğru ise neden? Değilse o kelmenin veya bütün cümlenin ne şekilde bulunması uygun olur?" diye lise öğrencilerinden soruluyordu!

Demek mürettip hatası, musahhih hatası günün birinde yazarına mal ediliyor. (31) Hasan Âli Yücel Orta Öğretim Müdürlüğünde bulunduğu zamanlarda Türk çocuklarına en doğru dil, en güzel fikir ve sanat eserleri örneği diye hazırlanan okuma kitaplarına kendi şiirlerini ve makalelerini doldurtmuştu. Maarif Vekili olunca Edebiyat kitaplarına da Gökalp'in "Gözlerimi kaparım vazifemi yaparım" sözlerini tenkit eden bir yazısını koydurtmuştu. (32). Solcular, komünistler, kozmo-

---

(30) *AHMET EMİN YALMAN; Büyük Türk İdeakstinin Manevi Huzurunda,* Bilgi, 90-91. Ekim - Kasım. Ziva Gökalp sayısı, Sayfa: 21.
(31) *ALİ NÜZHET GÖKSEL, Ziya Gökalp Hakkında Makale ve On Fıkra,* Türkiye Muallimler Birliği yayınları: 7. İstanbul 1955, Yenilik Basımevi, Sayfa: 9.
(32) Aynı eser, sayfa: 10.

politler, maddeciler... v.s. zaten ötedenberi ayrıca Gökalp'e iftiralar atmakta devam ediyorlardı. Nihayet onun fikirleri üzerinde çalışan kimselere karşı bir kampanya açmak fırsatı ele geçince mürettep olarak, muhal suçlar yüklemek suretiyle birçok kimseler tevkif edildi. (Turancı - ırkçı) damgalariyle evler basılarak (bu isnat ettikleri, 1944 yılında kanunen suç olmadığı halde) geniş tevkiflerin yapılması yetmemiş gibi, evlerdeki "Türkçülüğün Esasları", "Türkçülük" kitapları da sanki suç unsuru ihtiva ediyormuş gibi toplatıldı, kaldırtıldı (1944). Bütün bunlar faillerini tatmin etmemiş olacak ki, iş çeşitli işkencelere, tabutluklara kadar götürüldü (33). Ne hazin bir kader. Maalesef Ziya Gökalp'in çok emek vererek uğraştığı "Doğrul Yol" un ne hale getirildiği malûmdur. Dileğimiz, artık bir daha bu hatalı yollara, bu zararlı usullere sapmadan, âlet olmadan, "Yeni Türkiye'nin bütün hedefleri" nin tahakkuk ettirilmesidir.

— VI —

Ziya Gökalp "Yeni Türkiye'nin Hedefleri" makalelerini hangi şartlar altında ve hangi sebeplerle yazmıştı?

I — Zaman bakımından Lozan muahedesinin imzasından öncedir.

II — Cumhuriyetin ilânından öncedir.

Türkiye batı devletlerinin istilâsından büyük kahramanlıklar ve muazzam mal, can fedakârlığıyle kurtulmuştu. Bununla beraber batı âlemi, hıristiyan milletler kendilerini üstün ve Türkiye'yi geri bir ırk ve millet olarak görmekten kurtulamamışlardı. Türklerin okulları, mahkemeleri onlar tarafından hakir görülmüştü. Kapitülâsyonlara alışık bir batı dünyası karşısında onun makaleleri, milletlerin, ırkların müsavatını ve Türklerin en ileri seviyeye ulaşmış, İngiltere, Fransa ve diğer devletlerden asla geri olmadığını isbata matuftur. Bugün hâlâ Asyalı ve Afrikalıyı aşağı ırk veya kendi milletine in-

(33) *HİKMET TANYU; Türkçülük Dâvası ve Türkiye'de İşkenceler*, Ankara Altınışık Yayınları, Nu.: 8, Kayseri 1950, Erciyeş Matbaası.

sanlık hak ve haysiyeti bakımından müsavi saymıyan görüşler, böyle düşünen milletler az mıdır?

1923 yılında bütün madde medeniyetinde ileri gitmiş kendisini üstünlük duygularına kaptırmış, sömürgeci Avrupa'ya, batı âlemine karşı milletlerin, ırkların müsavîliğini isbat, ileri bir hamle ve haykırış olarak mütalâa edilebilir. Bundan başka içtimaî sınıfların eşitliğini ileri sürerek içtimaî adaletin tahakkukuna fikrî zemin hazırlamak istemesi ayrıca dikkate değer. Kısaca gerek milletlerarası münasebetlerde ve gerek millet içinde adalet, müsavat ve hürriyete ulaşmanın yollarını göstermek onun en samimî arzusu olmuştur. Bu makaleleri içerisinde milliyetçiliği, milletlerarası dürüst dostluğu, hakikî bir halkçılığı, millî hâkimiyetin ehemmiyetini, kadın ve erkeğin, içtimaî sınıfların eşitliğine, içtimaî adaletin bir millet içersinde mutlaka tam mânasiyle varlığını göstermesi gerektiğine dair düşünceleri yepyeni sayılabilir. Bilhassa onun gerçek bir demokrasi, hakikî bir halkçılık için düşünceleri ibretle okunmağa değer. Müsavat meselesini tahlil ederken, komünizme, bolşevizme, sosyalizme ve kollektivizme sapılmadan, milliyetçi, milletçi bir ruh ve inançla içtimaî adaletin çok daha âlâ tahakkuk ettirilebileceğine ait düşünce ve görüşü büyük bir heybetle isabetini meydana koymaktadır. İçtimaî sınıfları, kastları eşit sayan, emperyalizmi reddeden, kadınlığa en büyük değeri veren, sun'î müsavatsızlıkların kaldırılmasını ve fertlerin içtimaî adalete kavuşturulmasını kuvvetle tahlil ve müdafaa eden Ziya Gökalp, insanlar hür olmalıdırlar ve hür seçimlerle hâkimiyet kayıtsız ve şartsız millete ait olmalıdır, diyen buna can ve gönülden inanmış olan millî Türk inkılâbının fikir öncülüğünü yapan bir insandır. Onu Türk inkılâbının unutulmaz şahısları arasında her zaman anmak gerekir. Gerçek bir inkılâpçının (devrimcinin) samimiyetini isbat edecek delillerden birisi de budur. Elbette Gökalp'in Türkçülüğün anahatları, esas temel programları dışındaki konuları tahlil ve tenkid edilebilir, teferruata ait ihtisasa, geliştirme ve katmalara ihtiyaç gösterilebilir. Fakat onu inkâr etmenin arkasında daima Türk milliyetçiliği — Türkçülük, islâm dini, demokrasi, millî iktisat, içtimaî adalet, ilim ve ihtisas, ileri teknik, millî hukuk düşmanlığı görmek güç değildir. Sahte beynelmilelciler, komünistler, kozmopolitler, milliyet ve din düşmanları, emperyalistler, millî hâkimiyet aleyhtarları, her şeyi mide ve şehvet zaviyesinden görenler, mater-

yalistler, tabiatçıların bilhassa bu düşmanlıkta çok ileri gittikleri sık sık görülmüştür.

Gökalp'i unutturmak veya inkârlar, iftiralarla yıkmak istiyenler aynı zamanda Türkçülüğe ve Gökalp'in ileri sürdüğü esaslara da düşman olduklarını sinsi usullerle isbat etmişlerdir. Bazıları, son zamanlarda Ziya Gökalp'e ait objektif yayınların artışından (birkaç bin baskılı kitaplar 24 milyona çok görülüyor) endişe ederek, sanki onun her fikir ve makalesi yeni Türk nesli tarafından biliniyormuş gibi bir tavır takınmayı taktiklerine uygun buluyorlar. Gökalp'in makaleleri kronolojik sırayla ve bütün memlekete yayılacak kadar bol ve ucuz basılmadıkça, ayrıca her konu birer kitap olarak derlenip işlenmedikçe, geliştirilmedikçe daima Gökalp'ten bahsetmek gerekecektir. Üstelik, yalnız şu bir arada yayınlamak istediğimiz makaleleri bile, Gökalp'le azçok uğraşanların ya hiç temin edemedikleri veya ancak duydukları dikkate alınırsa, en ilgililerin de bu konuda eksikleri olduğu kolayca anlaşılır. Durum böyleyken ya bu sahada inceleme ve araştırma yapmamış olanların Ziya Gökalp'e ve onun bu millete getirdiği fikirler, görüşler ve yenilikler hakkındaki bilgileri ne olabilir? Daha yüzlerce makalesi yayınlanmadan, incelenmeden, ona kanıksamak, ihtiyaç duymamak düşüncesi hangi mantıkî temele sahip olabilir? Üstelik Gökalp'in bütün hayat ve fikirleri, eserleriyle tamamen en geniş ve derin tarzda belirmiş, tanınmış bile olsa onu gene kadirbilirlikle, hakseverlikle, saygı ve sevgiyle anmak en basit insanlık icabı olarak kalacaktır.

Yeni Türkiye'nin Hedefleri makaleleri aynı zamanda Türkçülüğün temiz insanî anlayışını bilmeden, onun aleyhinde dar ve basit bir ölçüyle hücum edenlerin haksızlığını gösterebilir. Dolayısiyle Türkçülüğün birçok milliyetçilerin eserlerinde belliren insanî anlayışa karşı (34), onu emperyalist, haşin hattâ vahşî bir metod tatbik etmek istiyormuş gibi göstermeye ve iftiraya özenenlerin içyüzlerini de ortaya koyabilir. Türkçülüğün Türk varlığı için olduğu gibi, bütün insanların hürri-

(34) *ERHAN LÖKER; Millî Hürriyetler ve Milletlerarası Yazılı Hukuk*, İstanbul 1947. Ankara, Altınışık Yayınları Nu.: 4. *ERHAN LÖKER; Türkçülük Gözüyle Beynelmilel Hayat*, Özleyiş dergisi, sayı: 7, Ankara Kasım 1947, Sayfa: 13-14.
(35) *HİKMET TANYU; Özlediğimiz Dünya ve Özlediğimiz İnsanlık*, Özleyiş, sayı: 7, Ankara, Kasım 1947, Sayfa: 14-15.

yete, istiklâle ve adalete kavuşmalarını içten özleyişini de isbat eder (35). Yeni Türkiye'nin Hedefleri makaleleri, onun bunun kasıtlı, sinsi, müfteri oyunlarına zavallı birer âlet olarak Türkçülük ülküsüne karşı düşmanca davrananlara, şu bu perdelerle cephe kuranlara, Türkçülüğü bütün tarihi ve şahıslarıyle, gelişen, ilerliyen özüyle, eserleriyle doğrudan doğruya temas ederek iyice anlamak lüzumu için ufak bir ikaz tesiri yapabilirse ne mutlu.

Türkiye'de bir gün her üniversitenin, ilim ve ülkü ocağının önüne onun kıymeti bilinerek bir anıtı dikilebilir. Uğrunda ömrünü verdiği Türklük âlemi kadar, onun hileden, çeşitli emperyalist ,inhisarcı görüş ve taktikler dışındaki insanlık dünyası için samimî duygu ve düşünceleri, milletlerarası teşekküllerde de şerefli mevkiini almaya lâyıktır.

Birgün Türkiye ve dünya onun "farkına varacak" kıymetini anlıyacaktır.

Ziya Gökalp'i 32 nci ölüm yılında saygı ve sevgiyle anar, Tanrıdan rahmetler dileriz.

Hikmet TANYU

I

IRKLAR ARASINDA MÜSAVİLİK

Yeni Türkiye'nin hangi hamlelerle harekete geldiğini, hangi mefkûrelerle kanatlandığını, hangi hedeflere doğru gittiğini herkes birbirine soruyor. Bunu soranlar yalnız Türkler değildir, bütün müslümanlar, bütün eski dünyalılar ve yeni dünyalılar da bu sualleri soruyorlar. Biz burada bu suallere aklımız yettiği kadar cevap vermeğe çalışacağız.

Yeni Türkiye'yi harekete getiren hamle inkılâp ruhudur. Yeni Türkiye'nin mefkûreleri asri bir devlet haline geçmektir. Yeni Türkiye'nin hedefleri de hars sahasında Türkçülük, siyaset sahasında halkçılıktır. Şimdilik siyaset meselesi herkesi daha ziyade alâkadar ettiğinden burada evvelemirde halkçılığı tahlil ve teşrihe çalışacağız. Demokrasi kelimesinin türkçe karşılığı olan halkçılık, en asri, en mütekâmil mahiyette bulunan bir hükûmet tarzıdır. Halkçılık hükûmetinin mümkün olabilmesi için, herşeyden evvel insanların biri birine müsavi olabilmesi şarttır. İnsanlar, fıtri seciyeleri ile biri birinden derin bir surette ayrılmış bulunurlarsa, bunlardan terekküp eden cemiyet tabiidir ki (demokrasi) mahiyetini alamaz. Hayatiyat ilmine istinat eden bazı müellifler, uzvi verasetin içtimai hâdiselere de şamil umumi bir kanun olduğunu ileri sürerek, aşağı dereke-

lerde bulunan ırkların, yükselmek için ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar yukarı derecede ırklara asla müsavi olmıyacaklarını iddia etmektedirler. Meselâ siyah ve kırmızı ırklar ne kadar çalışsalar sarı ırka ve sarı ırk da ne kadar çalışsa beyaz ırka yetişemezmiş: Bunun gibi kadın cinsi de ne kadar çalışsa erkek cinsine yetişmesine imkân yokmuş. Hattâ ayni ırkın içindeki milletler ve ayni milletin dahilinde bulunan kastlar ve sınıflar da ne kadar çalışsalar birbirlerine asla müsavi olmazlarmış; Bu imkânsızlığın müşterek sebebi de, uzvi verasetin bütün bu nesil enmuzeçlerinde hükümran olması imiş.

Demek ki hayatiyat ilmi kuvetli silâhlarla mücehhez olduğu halde, müsavatçılığın önüne çıkıyor ve gerek müsavatçılığa, gerek halkçılığa ilmen imkân olmadığını ilân ediyor.

Fakat ilk adımda böyle bir neticeye vasıl olduk diye meyus olmıyalım. Bakalım bu iddia doğrudan doğruya hayat ilminden mi sadır oluyor, yoksa onun namına fuzuli olarak söz söyliyen gayri mütehassıslardan mı sudur ediyor? Eğer hayatiyat ilmi bizzat müsavatçılığa muarız değilse, onun namına söylenen fuzuli sözlerin hiçbir kıymeti olamaz. Doğrudan doğruya hayatiyat ilmine müracaat edersek görürüz ki bu ilmin mütehassısları uzvi veraset noktai nazarından iki mektebe ayrılmışlardır.

Bunlardan birincisine (yeni Darvenciler) ikincisine (yeni Lâmarkçılar) adları verilir. Yeni Darvenciler müktesep vasıfların verasetle intikalini hattâ alelâde uzvi hâdiseler hakkında bile kabul etmiyorlar. Meşhur hayatiyatçı Weissmann bu hareketin pişvasıdır. Weissmann'la taraftarları, iddialarını birçok vakıalar zikri ile teyit ediyorlar. Bu vakıalardan herkesçe malûm olanları şunlardır:

İnsanların ilk zuhurundanberi kızların bekâreti her nesilde izale edilmektedir. Eğer müktesep vasıflar verasetle intikal etseydi, artık kızların bekâret gışasından ari olarak doğmaları lâzımgelirdi. İbranilerle, müslümanlarda uzun bir zamandanberi, sünnet ayini icra olunmaktadır. Halbuki, bugün yahudi ve müslüman çocukları sünnetli olarak dünyaya gelmiyorlar.

Yeni Darvencilerin, müktesep vasıfların tevarüsünü kati surette reddetmelerine mukabil yeni Lâmarkçılar da bilâkis bütün müktesep vasıfların tevarüsüne kaildirler. Bunlar da iddialarını ötekiler gibi vakıalarla ispata çalışıyorlar. İki tarafın da ortaya koyacağı vakıalar muteberdir. Biri birinin zıddı olan bu vakıaların tearüzü gösteriyor ki müktesep vasıfların hepsi tevarüs eder demek doğru olmadığı gibi hiçbiri tevarüs etmez demek de doğru değildir. Bu iki sıra vakıaların tearüzünden çıkan ilmî netice şudur: "Müstakar olan tahavvüller verasetle intikal eder, gayri müstakar olan tahavvüller tevarüs etmez. Basit tahavvüller, uzviyette istikrar edebilen hâdiselerdir. Halbuki mudil tahavvüllerse istikrarı kabil olmıyan hâdiselerdir. O halde bu neticeyi şu surette ifade edebiliriz: Basit tahavvüller verasetle intikal ettiği halde mudil tahavvüller etmez.

Şimdi de hangi hadiselerin daha çok mudil olduğunu arıyalım: Ruhi hadiseler uzvi hadiselere nisbetle daha çok mudildir. Çünkü her ruhi hadise birçok uzvi hadiselerin terekkübünden husule gelir. İçtimai hadiselerde ruhî hâdiselere nisbetle dah çok mudildir. Çünkü her içtimaî hâdise birçok ruhî hâdiselerin terkibinden doğar. Bu suretle insanî hâdiseler arasında en ziyade mudil olanların içtimaî hâdiseler olduğu meydana çıkıyor, o halde, mudil hâdiselerin verasetle intikal etmedikleri kaidesine göre, bütün içtimaî hâdiselerin verasetle intikal etmediği umumî bir kanun olarak ka-

bul edilmek lâzımdır. Filhakika objektif içtimaiyatın müessisi olan (Durkheim) içtimaî hâdiselerin verasetle intikal etmediğini ve bütün insanların lâiçtimaî olarak dünyaya gelip içtimaî seciyeleri, içinde yaşadıkları cemiyetten terbiye vasıtasıile aldıklarını ispat etmiştir.

Bu beyanattan anlaşılıyor ki ırklar arasında aşılmaz uçurumlar yoktur. Müsavatı imkânsız görenlerin safil ırklardan saydıkları zenciler, Amerika'da gerek irfanca, gerek iktisatça yükselerek Yankilere müsavi oldular. Mütevassıt ırklardan sayılan Japonlar Rusları, Türkler de İngilizlerle Yunanlıları mağlup etmekle Avrupalılardan hiçbir veçhile geri olmadıklarını isbat etmediler mi?

Amerika Hindlileri vaktile Meksika ve Peru medeniyetlerini vücuda getirdikleri gibi, Mısırlılar, Asuriler, Çinliler, Moğollar, Araplar da yüksek medeniyetler ve harslar vücuda getirdiler. Bu tealileri gösterenler Avrupalılardan çok evvel medenileşmişlerdi. Bunlar medenî bir hayat yaşarlarken, Avrupalılar henüz aşiret devrinden kurtulamamışlardır.

Bu gün bile Avrupa ırkına mensup birçok kavimler iptidaî bir hayat yaşamaktadırlar: Efganlar, Büluclar, ilh. gibi.

Bu vakıalar gösteriyor ki her ırk medeniyetin en yüksek mertebelerine yükselebilir. Terakki ve temeddün Avrupa ırkına mahsus değildir. Avrupa ırkına mensup nice kavimler bu gü nmedeniyetçe geri bulundukları halde, Avrupa ırkından olmıyan ve yalancı alimler tarafından sifl ırklardan sayılan bazı milletler de Avrupalılar derecesinde yükselmişlerdir. Ohalde "ırklar arasında geçilmez bir uçurum vardır, ırklar biri birine müsavi olamaz, sefil ırklar âli ırkların mandası altına girmelidir." suretindeki sözler hep mugayirdir.

Hakikî ve bitaraf ilmin bize, halkçılığa dair öğrettiği ilk hakikat (ırkların müsaviliği)dir. Ohalde halkçılığın birinci umdesi (ırkların müsavatı) olmalıdır. (1)

II

MİLLETLERİN MÜSAVİLİĞİ (2)

Halkçılığın birinci umdesi ırkların müsaviliği olduğu gibi, ikinci umdesi de milletlerin müsaviliğidir. Gustave Le Bon, milletlere (tarihî ırk) adını veriyor. Çünkü Le Bon'a göre içtimaî hâdiseler de irsîdir. Birçok asırlarca aynı ülkede beraber yaşıyan insanlar bir birile tesalüp ettiklerinden, hepsinin temayüllerini camiî bir nesil husule gelir. İşte bu nesle Gustave Le Bon (tarihî ırk) adını veriyor.

Le Bon diyor ki Chayson namındaki alimin yaptığı hesaba göre, her asırda üç neslin mevcudiyeti esasına nazaran, Fransa'da her birimiz 1000 senelik muasırlarından lâakal 20 milyon dedeye malikiz. Le Bon bunu dedikten sonra Chayson'un şu sözlerini naklediyor: "Ohalde ayni mevkiin, ayni eyaletin bütün sakineleri, zaruri olarak müşterek dedelere maliktirler ve ayni balçıktan yoğurulmuş ayni intibaları almış oldukları gibi mütemadiyen son halkaları oldukları bu uzun ve sakil zencir vasıtasile mütevassıt enmuzece irca olunmaktadır. Biz ayni zamanda, hem ana ve babamızın, he mde ırkımızın evlâtlarıyız. Vatanı bize ikinci bir anne yapan yalnız hissiyat değil fizyoloji ve verasettir."

---

(1) Yeni Türkiye, Ankara, 1 Temmuz 1923 günlü sayıdan.

(2) Ayni gazetenin 2 Temmuz 1923 günlü sayısında çıkmıştır.

Le Bon her kavmin bir ırk ruhuna malik olduğunu ve bütün medenî müesseselerin bu ırktan iştikak ettiğini iddia ediyor. Filhakika her milletin kendisine mahsus bir millî ruhu vardır. Fakat, bu, (ırk bir ruh) değil (millî bir hars) tan ibarettir. Bu harsın da yeni nesillere intikali uzvî verasetle değil, terbiye tarikiledir. Bu millî harsın teşekkül üde Le Bon'un iddiası gibi, ırkların tesalübü ile değil, harsların izdivacı ile vücud agelir. Asırlarca müşterek bir hayat yaşıyan ve ayni siyasî ve içtimaî merkez etrafında toplanan ahalilerin harsları tabiî bir surette imtizaç ve ittihat eder.

Bir memleketin ahalisi esasen başka başka kavimlere mensup olsalar bile, aralarında ayni muaşeret hayatı devam eder ve başka memleketlerin halklarıyle o kadar çok ihtilât etmezlerse, uzun bir müddet sonra, müşterek bir harsa malik olarak bir tek millet haline girerler. Anglosakson kavmi, milâdın onbirinci asrındanberi, sair memleketlerle ihtilât etmiyerek münferit bir hayat yaşadıkları için biri birile tamamile kaynaşan müteaddid kavimlerin birleşmesinden husule gelmiştir. Angillerin Saksonların, Normanların hususi harsları izdivaç ederek müşterek Anglosakson harsını doğurdular. Anglosaksonlar, ancak harsî vahdete sahip olduktan sonradır ki İskoçya'yı, Gal kıtasını ve İrlanda'yı fethederek yabancı kavimlerle ihtilât ettiler. Fakat millî harsları son derece kuvvetli ve mütecanis bir surette teşekkül ettiği için sonradan vukua gelen bu ihtilâttan zarar görmediler.

Güstav Le Bon; içtimaî hâdiseleri ruhiyat ve hayatiyat noktasından tetkike çalıştığı için, her milletin hususî ruhiyat ve şahsiyetinin içtimaî duyguları ile, mefkûrenin mecmuu olan millî harsından ibaret olduğunu anlıyamamış ve bu millî şahsiyeti "ırk ruhu" namını verdiği irsi temayüllerin mecmuu telâkki etmiştir. Anglosaksonlar sırf harsi tesalüpleri neticesi olarak, müşterek

ve kuvvetli bir harsa malik olmuşken, Le Bon, bu hali, ırkî tesalüplerin mahsulü olan ırk ruhunun kuvvetine atfediyor. Le Bon millî şahsiyetlerin teşekkülünü izah hususunda düştüğü hataya, bu şahsiyetlerin inhilâlini izah ederken de düşmüştür. Bu müellife göre, bir memlekette muhtelif ırklar yanyana geldikleri zaman, biri birile tesalüpleri neticesi olarak ilk zamanlarda ırkî ruhları inhilâle duçar olur. Çünkü milletlerde muhtelif verasetler biri birini ifna ettiği için ne babanın, ne de ananın ırkî ruhu çocuğa tevarüs etmez. Halbuki bir cemiyetin inhilâlini mucip olan sebep muhtelif harsların tesadümünden husule gelen harssızlık halinden ibarettir. Meselâ İstanbul da Tanzimattanberi Rum, Ermeni, Yahudi, Fıransız, İngiliz, Alman harsları içinde yaşayan bazı Türk ailelerinden, Türk harsı inhilâe başlayarak harssız bir sınıf türedi. Bunlarda bozulan ırkî vasıflar değil, millî harsa esas olan duygular ve mefkûrelerdir. Bu inhilâlin sebebi de, yabancı harslara daha çok kıymet verilmesi ve milli harsın beğenilmiyerek ihmâl edilmesidir. Halbuki Japonlar, Avrupa'nın yalnız medeniyetini alarak harslarını taklit etmedikleri ve kendi millî harslarını muhafazaya ve yükseltmeğe çalıştıkları için, içtimaî inhilal hastalığına karşı muaf kaldılar.

İçtimaî dejenerelik, hayatî dejenerelikten büsbütün başkadır. İçtimaî dejenereliğin, uzvî hâdiselerle hiçbir irtibatı yoktur. Fizyolojistler ve biyolojistler, içtimaî dejenerelerde (uzvî dejeneresans) ı nhiçbir izini ve eserini göremezler. Çünkü içtimaî dejeneresans harssızlıktan ibarettir. Millî harsını kaybeden her fert yahut zümre dejeneredir.

Görülüyor ki milletlerin ırklarla, uzvî verasetle ve uzvî dejeneresansla hiçbir alâkası yoktur. Her millet, hususi bir harsa malik bir zümre demektir. Kendine mahsus harsı olmıyan bir zümre, hiçbir zaman millet

olamaz. O halde, milletler arasındaki medeniyet tefavütlerini içtimai müsavatsızlıkları, ırkî ruhta ve uzvî verasette değil, başka cihetlerde aramak lâzımdır.

Milletlerin içtimaî seviyesine tesir eden ilk sebep morfolojiktir, yani içtimai bünyeye ve şekillere aittir. Mselâ içtimaî hacmi küçük olan bir cemiyet iptidaî teşkilât olan semiyevî zümrelerden kurtulamaz. Bir cemiyetin terakki ve tekâmül etmesi, içtimaî taksimi amalden doğan meslekî zümrelerin, semiyevî ve mahallî zümrelere halef olması ile husule gelir. İçtimaî hacmin içtimai kesafetin ve içtimaî cevvaliyetin azlığı bu tahavvüllerin vukuuna mânidir. Avusturalya'da, Şimalî Amerika'da, Afrika'da ve Asya'daki iptidaî aşiretleri tetkik edelim. İlk bakışta bunlarda göreceğimiz hususiyet, cemiyetin nüfusca azlığı, kesafetçe ve ihtilâtça eksikliğidir. Bir de Avrupa'daki milletlere göz gezdirelim. Bunlarda da ilk bakışda göreceğimiz hususiyet, nüfusun çokluğu kesafet ve ihtilâtın fevkalhad ziyadeliğidir. İşte iptidaî cemiyetlerin medeniyetce geri kalmaları, Avrupa milletlerinin medeniyetçe son derece ileride bulunmaları bu morfolojik sebeplerin neticeleridir.

Şimdi de bu morfolojik hâdiselerin sebeplerini arıyalım: Niçin, bazı yerlerdeki cemiyetler küçük kaldıkları halde, diğer yerlerde cemiyetler bu kadar büyüyebiliyor? Bunun sebebini de coğrafî sahada buluruz. (Çöl) ile (Dağ) cemiyetlerin küçük kalmalarını ve cemiyetler tenasülle büyüdükce ayrı cemiyetlere inkisam etmelerini intaç eder. Tevratta yazıldığına göre Hazreti İbrahim'in obası, biraderzâdesi Lutun obası ile beraber konup göçerdi. Birgün Hazreti İbrahim biraderzâdesine dedi ki: "Çölün suları ve çayırları ancak bir obayı yaşatacak haldedir. İki oba beraber konup göçtüğümüz için, suyun ve çayırın kifayetsizliğinden dolayı, çobanlarımız arasında kavga zuhur ediyor. Binaenaleyh birbir-

lerimize yakın olmakla beraber ayrı yerlerde konup göçelim." Bu rivâyet de gösteriyor ki çölde suların ve çayırların kifayetsizliği, dağlarda ekilebilen tarlaların azlığı, bu sahalarda yaşıyan küçük zümreler halinde yâni semiyeler ve aşiretler mahiyetinde kalmalarını intaç etmektedir.

Ovalarda, ırmak ve deniz kenarlarında ise, cemiyet ilânihaye büyüyebilir. Kesafetçe ve ihtilâtça da son derece ileri gidebilir. O halde içtimaî terakkinin ve ademi terakkinin sebebi de hayatî ve ruhî değil içtimaîdir.

İçtimaî tekâmülünikinci sebebi de mâşeri görüşlerdir. Aşiret kendi kendini aşiret halinde gördüğü için o halde kalmak ister. Bir millet ise, kendisini hariçteki millettaşları ile ayni cinsten gördüğü için onlarla birleşip büyük bir cemiyet olmak ister. Görülüyor ki bu sebep de diğerleri gibi içtimaidir. O halde ırklar arasındaki farklar gibi milletler arasındaki farklar da içtimaî sebeplerin neticeleridir. Bu farkları eski içtimaî sebepler doğurduğu gibi, yeni içtimaî sebepler de bu farkları kaldırabilir. İşte halkçılık mefkûresi bu gün şu rolü oynamaktadır.

III

KADINLA ERKEĞİN MÜSAVİLİĞİ (3)

Bazı müellifler hayatiyat ilmine istinaden kadının uzviyetçe erkekten dun olduğunu ve bundan dolayı içtimaî kabiliyetlerce, erkeğe müsavi olamıyacağını iddia ettiler. Bunlara göre kadın boyca erkekten daha

(3) Aynı gazetenin 3 Temmuz 1923 günlü 45 inci sayısında çıkmıştır.

kısa, vezince daha hafif, kandaki kırmızı küreyvelerce daha fakirdir. Bundan başka kadının âdet görme, gebelik, lohusalık, emzirme devirleri olduğu için, erkekten daha ziyade uzvî ufûlere merbuttur. Filhakika bu ifadeler vakıa mutabıktır. Fakat bu gibi uzvî hâletlerin içtimaî kabiliyetlerle ne münasebeti var? Erkekler arasında da kısa boylular yok mudur? Kısa boylu erkekler arasında, uzun boylulardan daha ziyade içtimaî kabiliyetler gösterenlerin mevcut olduğunu görmüyor muyuz? Erkekler arasında da vezince hafif yahut kırmızı küreyvelerce fakir olanlar vardır.

Uzvî ufuleler itibarile de erkekler zann olunduğu kadar serbest değildirler. Bekâr erkekler arasında intiharın çok olmasına karşı evlenmemiş kadınlarda intiharın gayet az olması, erkeğin kadından ziyade evlenmeğe muhtaç olduğunu gösteriyor? Erkeğin müteaddit zevceler ve müstefrişeler istemesi ve bunlarla da iktifa etmiyerek hovardalığa kapılması, uzvî bir ufuleye merbutiyetin neticeleri değil midir? Cenup memleketlerinde delikanlılar tahsil devrini bitirmeden bülûğa girerler. Bülûğa eren gençler artık tahsile bütün dikkat ve itinalarını hasredemezler. Çünkü çok okumak ve çok düşünmek ancak ruhun sekinenet ve huzur halinde bulunması ile kabildir. Bülûğa eren bir gencin ruhu ise sevda ihtiraslarile, aşk hülyalarıyle doludur. Böyle ruhlar için artık kitaplarla ve mücerret fikirlerle uğraşmak imkânı kalmaz. İşte bu sebepten dolayıdır ki cenup gençleri muayyen bir yaşa geldikten itibaren tahsili bir tarafa bırakırlar. Şimâl milletlerinde ise bülûğ geç olduğu için, gençler 20 hattâ 25 yaşına kadar bir sekinet devrine ve tahsil mevsimine maliktirler. Bu vakıalar gösteriyor ki, bazı hususlarda kadınlar uzvî ufulelere merbut iseler, diğer cihetlerde de erkekler uzvî faaliyetlerin esiridirler.

O halde,erkekle kadını cemiyet hayatında biribirinden ayıran ve kadını hukukça dun bir mevkie düşüren sebep nedir? Bu sebep sırf içtimaîdir: cemiyetlerde bazı şeyler kutlu yâni mukaddestir. Mukaddes olan bir şey tekin değildir, kendisine yaklaşanları çarpar. Bu gibi tekin olmıyan ve çarpan şeylere iptidaî cemiyetler tabu derler. Eski Araplar tabuya haram derlerdi.

Haram muhterem olduğu için memnu olan şey demekti. Meselâ (Eşheri Hurrem) muhterem aylar oldukları için, içlerinden kan davası ve akın yasak olan (zilkade, zilhicce, muharrem ve recep) aylarıdır. (Beytelharam) da içinde her zaman kan davası ve akın yasak bulunan Mekke vadisidir.

Eski kavimlerde tabu sayılan şeyler nazarlardan gizlenirdi. Kimse onlara bakamazdı. Hattâ insanlar güneşle ve toprakla daimî bir temasta bulundukları için (Tabu) olan şeyler güneşe çıkarılamaz ve toprağa konulamazdı. Meselâ eski Peru hükümdarları ile Hazer hakanları ve Japon mikadoları tabu oldukları için insanlara görünemezler, güneşe arzolunamazlar, toprağa ayak basamalzardı. Eski kavimlerde mâbetlerin (Harem sangtuaire) kısmı ile mukaddes emânetler ve türbeler de bu halde idi.

İptidaî cemiyetlerde kadın (tabu) addolunmuştu. Bilhasa âdet ve lohusalık zamanlarında, kadınlar tabu olurlardı. Bu zamanlarda, kadınlar, kendi semiyelerinden olan erkeklere görünmezler, onlarla ayni tencereden ayni kaptan yemek yemezlerdi. Güneşle temas edemezler, toprağa ayak basamazlardı. Erkeklerin yattığı odalardan uzak, altı otla ve samanla yükseltilmiş karanlık kulübelerde yaşarlar, ayrı tencerelerde pişmiş yemekler yerlerdi. Bunların hizmetine âdetten kesilmiş bir kocakarı bakardı.

Durkheim'a göre iptidaî cemiyetlerde kadınların (tabu) olması âdet ve lohusalık zamanlarında kendilerinden kan gelmesi idi. İlk cemiyetlerde semiyeler mâderi olduğu için, totemlerin kanı, kadınlarda mevcut addedilirdi. (Totem) ve bilhassa kan (tabu) olduğu için bunların yüzünden kadınlar da tabu oldular. İşte kadının tabu olmasıdır ki onu cemiyet içinde hem (muhterem) bir mevkie çıkardı, hem de (Peru), (Hazer), (Japon) hükûmdarları gibi mestur ve görülmesi haram bir mahiyete soktu. İptidaî cemiyetlerde görülen muhtelif tesettür ve ihticap şekilleri (Harem, mahremlik, namahremlik) kaideleri hep bu tabu itikadının neticeleri olduğu gibi kadının hukukça ve salâhiyetçe erkekten dun bir mevkie düşmesi de erkeklere ait vazifelerin kadınlar için (haram) sayılmasından ileri gelmişti.

Görülüyor ki kadınları cemiyet içinde erkeklerden gerek ihtilât noktai nazarından, gerek hukukça ve salâhiyetçe, ayıran sebep, uzvî ve ruhî değildir, tamamiyle içtimaidir. İçtimaî sebepleri vadeden cemiyet olduğu için onları kaldırabilmek iktidarı da o cemiyette mevcuttur. Demek ki kadınla erkek arasındaki müsavatsızlıklar içtimaî sebeplerden doğduğu için içtimaî inkilâplarla değişebilir. Fakat bu ayrılıklar uzvî sebeplerden ileri gelmiş olsaydı, cemiyet tarafından değiştirilmesine imkân olmıyacaktı.

Yukarıki ifadelerden anlaşıldı ki ırkların ve milletlerin müsaviliğine olduğu gibi, kadınla erkeğin müsaviliğine de hayatiyat ilminin hiçbir itirazı yoktur. Hayati tekâmül, içtimaî tekâmüle içtimaen müsavi kabiliyette bir takım ırklar ve yarısı erkek yarısı kadın olmak üzere birçok fertler vermiştir.

Gerek ırklara ve milletlere, gerek kadınlara erkeklere ayrı kabiliyetler veren uzvî sebepler değil içtimaî sebeplerdir. Fakat bir takım içtimaî sebepler eski

zamanlarda da, bu ayrılıkları doğurduğu gibi bu günkü günde de başka türlü içtimaî sebepler ırkların, milletlerin, ve kadınla erkeğin müsaviliğini doğurmak üzeredir. İçtimaî tekâmülün eski merhalelerindeki o ayrılık ve müsavatsızlıklar ne kadar tabii idiyse bu günkü yaklaşmalar ve müsavileşmeler de o derece normaldir. O halde halkçılığın birinci umdesi ırkların müsaviliği, ikinci umdesi milletlerin müsaviliği olduğu gibi, üçüncü umdesi de kadınla erkeğin müsaviliğidir.

IV

KASTLARIN VE SINIFLARIN MÜSAVİLİĞİ (4)

Eski cemiyetlerde kastlar arasında da bir müsavatsızlık vardı. Bugün halâ Hindistan'da kast nehci (rejimi) caridir. Bu nehcin esası hirfetlerin irsi olmasıdır. Kast nehcinin kuvvetle hükümran olduğu Hindistan ülkesinde bir brehmenin oğlu ancak brehmen, askerin oğlu ancak asker, tüccarın oğlu ancak tüccar, demircinin oğlu ancak demirci, çiftçinin oğlu ancak çiftçi olabilir. Misalleri daha çoğaltalım, terzinin oğlu ancak terzi olabilir, kunduracının oğlu ancak kunduracı olabilir. Çalgının oğlu ancak çalgıcı olabilir.

Kast nehcinin bir kaidesi de, muhtelif kastlara mensup fertler arasında beraber taam yemenin ve evlenmenin yasak bulunmasıdır. Bundan başka kastlar arasında müsavat yoktur. Muayyen bir silsilei meratip vardır. Meselâ Hindularda en yüksek sınıfı Brehmen kastı vücuda getirir. Ondan sonra askerî sınıf, daha

(4) Aynı gazetenin 4 Temmuz 1923 günlü 46 ncı sayısında çıkmıştır.

sonra tücar sınıfı ve en nihayet çiftçi sınıfı gelir. Bu dört ana kastlardan sonra birçok tâli kastlar vardır ki bunlar arasında da silsilei meratip mevcuttur.

Bazı muharrirler taksimi amalin irsi olmasını, hayatiyata müstenit bir faideli kaide olmak üzere ileri sürmektedirler. Güya bir hirfet böyle babadan evlâda geçerek ayni soydan gelen fertler arasında devam ederse iktisap olunan meharetler, irsi bir kabiliyet ve istitad halinde evlâtlara intikal edermiş. Halbuki meşhur içtimaiyatçılardan Bouglé'nin kastlar hakkında yaptığı tetkikler neticesinde, Hindistan'da kast nehcinin tekniklerde hiçbir faikiyet husule getirmediği sabit oldu. Bu hadisenin isbatı, içtimaî hâdiselerin uzviyetle intikal etmediğine yeni bir delil teşkil etti.

Feodal cemiyetlerde senyörler, yani beyler (serf) namını verdikleri köylü sınıfını, kendilerine müsavi tanımazlar, hattâ bu kanaati köylüler de vermiş olduklarından, hiçbir köylü kendisinde feodal beylere müsavi olmak imkânını göremez. Bazı muharrirler bu ayrılığı da hayatiyat ilmine istinat ettirerek, köylülerin aşağı bir ırka mensup olduklarını binaenaleyh bu müsavatsızlığın normal ve faideli olduğunu ileri sürmektedirler. Bugünkü bitaraf ilim, hayatiyata istinat ettirilmek istenilen bu nazariyelerin de esassız olduğunu ispat ederek ırklar cinsler ve milletler arasındaki müsavatsızlıklar gibi kastlar ve sınıflar arasındaki müsavatsızlıkların da uzvî verasetle hiçbir alâkası olmadığını meydana koydu.

O halde bu müsavatsızlıkları nasıl izah edeceğiz. Bu sualin cevabını bize bugünkü sosyoloji ilmi veriyor. Sosyoloji bize objektif delillerle ispat ederek gösteriyor ki her cemiyet, maşeri vicdanının tesiri ile bütün zümreleri ve hatta bütün eşyayı mistik bir tasnif içine alarak bir silsilei meratip husule getirir. Meselâ eski

Yunanlılar, Romalılar ve bugünkü Çinliler, kendilerinden gayri olan cemiyetlere barbar namını verdikleri gibi eski Araplar da Arap olmayanlara Acem namını vermişlerdir. Eski Türkler de, Türkçe konuşmayan kavimlere (Sümlim) ve Türk Türesine mensup olmayan kavimlere (Tat) ismini verirlerdi. Irklar arasındaki bu müsavatsızlığın menşei, esasen dinden doğan bu maşeri kıymet hükümlerinden ileri gelmiştir.

Erkek cinsi ile kadın cinsini birbirinden ayıran âmil de, yine kıymet hükümleridir. Meselâ Çinlilerde maddî ve mânevî bütün eşya (Yang) ve (Yen) namları ile iki büyük kısma ayrılmışlardır. Gündüz, iyilik, uğur gibi şeyler (Yang) sınıfına gece, karanlık, fenalık gibi uğursuz şeylerde (Yen) sınıfına ithal edilmişlerdir. Fakat tasnifin tamamiyeti için erkekle kadının da bu iki kadroya yerleştirilmesi lâzımgeldiğinden erkek Yang sınıfına ve kadın ise (yen) sınıfına ithal edilerek, erkekle kadın arasında dehşetli bir müsavatsızlık husule getirilmiştir. Çinde kadınların hukuken erkekten dun bir mevkide bulunmaları işte bu dinî tasnifin neticeleridir.

Eski Türklerde (yang) ve (yen) tasnifine benzer bir (Ak) ve (Kara) tasnifi vardı. (Ak) yang'ın (Kara) ise yenin mukabilleridir. Fakat eski Türkler erkekle kadını bu tasnife sokmadılar. Eski Türkler millî hars icabı olarak, kendilerine mahsus başka bir tasnif daha icat ettiler. Bu tasnif maddî ve manevî bütün eşyanın (Sağ) ve (Sol) namları ile iki müsavi mütenakız olan şeyleri ayırdığı halde, Sağ ve Sol tasnifi de biri birinin lâzım ve mütemmimi olan şeyleri gösteriyordu. Meselâ (Kadın) (Sol) sınıfına erkek (sağ) sınıfına ithal edilmişti. Türk İli'nin sağ kolu sol koluna nasıl müsavi ise, erkek sınıfı da kadın sınıfına öylece müsavi idi. İşte eski Türk cemiyetinde erkekle kadın arasındaki hukuki

müsavatı da dinî bir mahiyette bulunan sağ ve sol tasnifinin bir neticesinden başka bir şey değildir.

Eski Türklerde kastlar da ak ve kara tasnifinden doğmuştu. Fakat bu ak ve kara tasnifi Çinlilerin yang ve yen tasnifi gibi kati değildi. Bir millet mağlûbiyete ve esarete düşünce kendi ihtiyarı ile (kara) ünvanını alırdı. Çünkü bu ünvan ona daima felâket içinde bulunduğunu ve kurtulmağa çalışması lâzımgeldiğini ihtar ederdi. O millet ne zaman istiklâl ve hürriyete kavuşursa tekrar (ak) ünvanını alırdı. Meselâ, Mahmudu Kaşgâri'ye göre (Bulak) Türkleri bir zaman Kıpçaklara esir olmuşlar ve Kara Bulak ünvanını almışlardır. Bir müddet sonra hürriyet ve istiklâllerini geri alınca ünvanlarını Ak Bulak şekline tahvil etmişlerdi. Mağlûp olan hanların (Kara Han) ünvanını almaları da muvakkattı. Bunlar düşmandan intikam aldıktan sonra, artık lüzumsuz kalan bu ünvanı terk ederlerdi.

Bundan başka eski Türklerde, kara kemiklerden olan bir fert, büyük bir hizmet yapınca, (Tarhan) rütbesini alarak ak kemikler sınıfına geçebilirdi. Eski Türk esatirinde ehemmiyetli bir rolü olan (tabii aşk gecesi)nde (Altın Işığın bir tecellisi) (Ak Kemik) ve hattâ (Kara Kemik) sınıfından olan birini (Altın Kemik) sınıfına çıkarabilirdi.

Görülüyor ki cemiyetin dinî görüşleri, birinden diğerine geçilmesi mümkün olmayan hakiki kastları vücuda getirmemişti. Başka cemiyetlerde ise, kastları vücuda getiren bizzat dinî itikatlardı, yani bizzat cemiyetti. O halde ırklar, milletler ve cinsler arasındaki müsavatsızlıkları ortadan kaldıracak âmil de yine ancak cemiyetlerin mâşeri görüşleridir.

Çünkü ancak bir şeyi yapan onu bozabilir. Eğer o ayrılıkları vücuda getiren hayatî tekâmül olsaydı, bu gün onları değiştiremiyecektik. "Hayatî kanunlar böy-

le icap ediyor" diyerek o müsavatsızlıkları kabul etmek ıstırarında kalacaktık. Zira hayatî tekâmülü geri döndürmek elimizde değildir. Bugün bir kadını erkek yapmak, bir zahifeyi kuş haline sokmak nasıl mümkün değilse, uzvî verâsete istinat eden ayrılıkları değiştirmek de o kadar muhal olacaktır. Fakat çok şükür ki bu ayrılıkları husule getiren uzvî verasetler ve uzvî teşekküller değildir. Biz, bugün bir zencinin ne rengini, ne de kemiklerinin şeklini değiştirebiliriz. Onlara da müsavat, hürriyet mefkûrelerini telkin edebiliriz. Demek ki cemiyetin husule getirdiği ayrılıkları yine cemiyet izale edebilir.

V

MİLLETLERİN SEVİŞMESİ (5)

Bazı emperyalist muharrirler, "Darwin"in "yaşamak için mücadele" faraziyesini, içtimaî hayata tatbik ederek, milletler arasında da, böyle bir kanunun hükümran olduğunu söylemişlerdir. Meselâ Alman müelliflerinden General von Bernhardi İngiltere, Almanya'nın Tâbii ünvanlı eserinde şöyle yazıyor: "Tabiatin herhangi sahasına baksak tekâmülün en esaslı kanunun muharebe olduğunu görürüz. Geçmiş asırlarda bilinen bu büyük hakikat, son zamanlarda Charle Darwin tarafından muknî bir surette ispat edildi. Bu müellif meydana koydu ki tabiat varlık içinde mücadele ve en kuvvetlinin hakkı kanunları ile idare edilmektedir ve bu mücadele zahirî olan huşuneti içinde, zaifleri ve

(5) Ayni gazetenin 5 Temmuz 1923 günlü 47 nci sayısında çıkmıştır.

muzır vücutları ortadan kaldırarak, ıstıfa husule getirmektedir.

Eğer bu gibi müelliflerin zannettikleri gibi, milletler arasında daimî bir husumet ve harp haleti tabii bir kanun halinde mevcut ise, halkçılık mefkûresinin bir şeniyet olabilmesine artık imkân yok demektir. Çünkü halkçılık mefkûresinin bir umdesi de, emperyalizmin ve bundan doğan harbin yer yüzünden kalkması ve milletlerin kardeş gibi biri birile sevişmesi ve yardışlaşmasıdır. Arap şairlerinden (Metbeni) bir şiirinde:

Mesaibi kavm indi kavm fevait

diyor ki "Bir kavmin musibetleri ,diğer kavm için faideleri muciptir" mealindedir. Eğer içtimaî hakikat bu mısradaki hükümden ibaretse, halkçılığa imkân kalabilir mi?

Halkçılık, esareti, reayeliği, feodalizmi, emperyalizmi, istibdadı, şovenizmi, taassubu hülâsa hürriyet ve müsavata muğâyir ne kadar müesseseler varsa, hepsini ortadan kaldırmağa çalışan bir mefkûredir. Bu mefkûrenin husule gelebilmesi için, tabiaten milletlerin biri birine dost ve faideli olması şarttır. Eğer Darwin nazariyesi içtimaiyat sahasında da hükümran bir kanun ise eğer Metbeni'nin dediği gibi, bir milletin musibetleri diğer millet için faideleri mucipse artık emperyalizmin ve sair esaret şekillerinin ortadan kalkması tasavvur olunabilir mi?

Bu meseleyi tahkik için iptida hayatiyat ilmine müracaat edelim: Hayvanlar ve nebatlar âleminde hayat için mücadele nazariyesi, gerçekten tamamile sabit olmuş bir tabii kanun mahiyetinde midir? Darwin'in en büyük müdafii olan (Huxley)'e göre nevilerin neşetini izah edecek en makul faraziye Darwin'in (Hayat için mücadele ve ıstıfa) nazariyesidir. Fakat bu nazariye as-

la bir tabiî kanun mahiyetini haiz değildir; yalnız bir sınıf hâdiseleri izah edebilen makul bir faraziyeden ibarettir. Sair hayatçıların, Darvinizm hakkındaki telâkkisi de, ekseriyetle Huxley'in telâkkisi gibidir.

Demek ki evvelemirde Darvinizm hattâ, hayatiyat sahasında bile müsbet hakikat mahiyetini alamamıştır. Bununla beraber farzedelim ki hayatiyat sahasında tabii bir kanun olduğu tamamile ispat edilmiş olsun! Böyle olsa bile içtimaiyat sahasında hiçbir tatbik yeri bulamaz. Çünki içtimaî hayatın kanunları ruhî hayatın kanunlarına uymadığın gibi, ruhî hayatın kanunları da uzvî hayatın kanunlarına uygun değildir. Hayat kelimesinin müşterek olduğuna bakıp da ruhî ve içtimaî hayatları biri birinin aynı addetmek hatadır. Uzvî hayatın hâdiseleri şuursuzdur. Uzvi hâdiseler fezanın içinde, ruhî hâdiseler şuurun içinde, içtimaî hâdiseler de vicdanın içinde cereyan ederler. Hayatsız hâdiselerden hayatlı hâdiselerin çıkması nasıl izaha muhtaçsa şuursuz hâdiselerden şuurlu hâdiselerin doğması ve vicdansız hâdiselerden vicdanın tekevvün etmesi de aynı derecede izaha muhtaçdırlar. Hayat, şuur, vicdan namlarını bu üç şeniyetin kendi zıtlarından doğmaları şu suretle izah ediliyor: Birtakım unsurların imtizacından husule gelen bir kül onu terkip eden cüzülerde mevcut olmıyan hassaları haiz olabiliyor. Meselâ su hidrojen gazı ile oksijen gazlarının imtizacından husule gelmiştir. (Su) da bulunan hikemî ve kimyevî hassalar onu terkip eden (hidrojen) ile (oksijen) de yoktur. Hayatsız unsurlardan hayatlı bir maddenin doğması da aynı suretle vaki olmuştur. (Protoplasma) hayatlı bir maddedir. Fakat bunu terkip eden (Azot, karbon, oksijen ve hidrojen) unsurlarında hayata benzer hiçbir hassa mevcut değildir.

Hayatî hâdiselerin imtizacından (şuurun) yâni

(ferdi ruhun) doğması da aynı suretle vuku bulmuştur. Ruhî hâdiselerin imtizacından (vicdan) ın yani (maşeri ruh) un vücuda gelmesi de ayni suretle izah edilmektedir. Her imtizaç, her terkip yeni ve orjinal bir şeniyet vücuda getirmektedir. Bu şeniyetlerden herbirisi, kendinden evvel mevcut olup terkibine dahil olan şeniyetten daha mütekâmildir. Meselâ hayatlı madde, hayatsız maddeden daha mürekkep ve binaenaleyh daha mütekâmildir. Vicdanlı insanlar da, vicdansız hayvanlardan daha mütekâmildir.

İnsan dünyaya geldiği zaman vicdandan mahrumdur, fakat şuurdan mahrum değildir. İnsan dinî, ahlâki, bedii ilh. vicdanları içtimai hayattan alır. İnsanı hayvandan ayıran vicdanla akıldır. Vicdanla akıl insana ruhi bir hürriyet temin ettiği gibi, içtimai bir mesuliyet mevcuttur. Hayvan sevki tabiilerle idare olunur. Şuurlu otomatlardan ibarettir. İnsanı bu suretle hayvanlardan ayıran nedir? İnsanın içtimai bir hayat yaşamasıdır. İçtimai hayat insanları hususi harslara malik ederek, biri birine benzemez milletler haline getirmiştir. Aynı medniyete mensup milletlerin hars cihetiyle birbirinden ayrı olmaları, beynelmilel taksimi amal mahiyetindedir. Her millet ayrı bir hars ibda ederek beynelmilel camiaya arzeder.

Birtakım dini, ahlâki, bedii çeşnilerin ve lezzetlerin heyeti mecmuası olan her hars başka milletlerin de temaşa ve telezzüz edeceği güzel bir çiçek bahçesi gibidir. Bu bahçelerden herbirinde şekilleri, renkleri, kokuları diğerlerinde bulunmayan eşsiz çiçekler vardır. Çiçek meraklıları başkalarının bahçelerinde bulunan nadide çiçekleri görmek ve koklamak istedikleri gibi, milletlerde birbirinin orjinal harslarından telezüz etmek isterler. O halde bir milletin mahvolması, birçok güzellikleri muhtevi olan orjinal bir harsın ortadan

kalkması demektir. Meselâ, vaktiyle Alman milleti mevcut olmasaydı, Leibniz'lerden, Kant'lardan, Goethe'lerden, Schiller'lerden, Wagner'lerden, bütün cihan mütelezziz olabilecek miydi? İngiliz, Fransız, İtalyan, Rus milletleri ve Türk, Arap, İran ve Efgan gibi müslüman milletler bütün cihan için, birer güzel hars bahçesisidir. Hint, Çin, Japon gibi milletler de, orjinal harslara malik birer güzel maneviyat âlemidir.

Hususi harsları bir tarafa bırakalım: Milletler arasında iktisadi, ilmi ve medeni tesanütler, mübadeleler de yok mudur? O halde, milletler biribirine tabiaten düşman değildir, bilâkis dostturlar. Milletleri biribirine düşman yapan müteassıp papaslarla, emperyalistler ve kapitalistlerdir. Bunlar ortadan çekilirlerse, milletler birbirini kardeş gibi seveceklerdir.

VI

Suni Müsavatsızlıkların Kaldırılması ve Tabii Müsavatsızlıkların Onların Yerine İkamesi (6)

İnsanların arasındaki müsavatsızlıkları tetkik ediniz. Göreceksiniz ki bunların çoğu suni müsavatsızlıklardır, tabii müsavatsızlıklar değillerdir. Bir esirin efendisine, bir yarıcının ağasına, bir amelenin patronuna, tahsil görmemiş bir ümmînin malûmatlı bir zata müsavi olmaması tabii müsavatsızlıklar mıdır? Yoksa, insanların suni olarak vücuda getirdikleri esaret, serflik, mülkiyet, miras gibi içtimai müesseselerin neticeleri midir? Şüphesiz bunlar tabii müsavatsızlıklar yani

(6) Ayni gazetenin 6 Temmuz 923 gün 48 inci sayısında çıkmıştır.

uzvi teşekküllerden ve maderzad kabiliyetlerden husule gelmiş ayrılıklar değildir. Eğer bu müsavatsızlıklar uzvi kabiliyetlere ve irsi isdidatlara istinat etmiş olsaydı, onları izale etmek mümkün olmıyacaktı. Fakat madem ki bu müsavatsızlıkları husule getiren cemiyettir; onları izale etmek iktidarı da cemiyette mevcut olmak lâzım gelir.

Halkçılığın en büyük vazifesi bu suni müsavatsızlıkları ortadan kaldırmaktır. İnsanlar dünyaya gelir gelmez müsavi haklara malik olmalıdırlar. Hiçbir çocuk dünyaya esir olarak yahut serf olarak gelmemelidir. Hiçbir çocuk hayatının ilk çağlarında sütsüz veya bakımsız, ikinci devresinde mektepsiz ve tahsilsiz kalmamalıdır. Kimbilir fakir çocuklar arasında ileride birer dâhi olmak kabiliyetinde nice istidatlı fertler vardır. İyi beslenmemek, tahsil ve terbiye görmemek yüzünden, cemiyet bunların feyizli dehalarından mahrum kalıyor. Halbuki zenginlerin çocukları arasında da kabiliyetsiz, gabi, tenbel olanlar çoktur. Bunlar kuvvetli gıdalarla beslenerek, muntazam mekteplerde tahsil ve terbiye görerek cemiyetin müdir sınıfları arasında mühim mevkileri işgâl ediyorlar. Zeki fertleri rençberlik eden ve gabi fertleri en mühim müesseselerin başına geçen bir cemiyet hiç medeniyette ve intizamda yükselebilir mi?

O halde halkçılığın en esaslı şartı, çocukları müsavi şerait altında bulundurmak, beslenmelerine, tahsil ve terbiyelerine aynı itinaları ibzal ederek her birinin hususi istidadından cemiyeti müstefit etmektir. Fakat bu gayeye vusul için, bolşevik, komünist ve hatta sadece kollektivist ve sosyalist olmağa lüzum yoktur. İleride göreceğimiz veçhile halkçılık, ferdi mülkiyet kaidesini ilga etmeden bu neticeye vusul bulabilir.

Burada şöyle bir itiraz dermiyan edilebilir: "Suni

müsavatsızlıkları ortadan kaldırabilirsiniz, fakat bunlardan başka bir de tabii müsavatsızlıklar var, bunları da ortadan kaldırmak için elinizde bir iktidar var mıdır?"

Filhakika, suni müsavatsızlıklar ortadan kaldırılınca, tabii müsavatsızlıklar yine meydanda kalacaktır. Ve bu tabii müsavatsızlıklar terbiye ve tâlim vasıtasiyle kısmen azaltılmakla beraber, büsbütün izale edilebilmeleri de imkânsızdır.

Fakat cemiyetin vazifesi yalnız kendi eseri olan müsavatsızlıkları ortadan kaldırmaktır: içtimai adalet, bütün fertlerin cemiyet tarafından aynı ihtimamlara ve himayelere mazhar olması demektir. Cemiyet, yalnız kendi fiillerinden mesuldür. Tabiatın gayri müsavi insanları vücuda getirmek suretindeki adaletsizliğinden mesul değildir. Bununla beraber cemiyet anadan doğma körleri, sağır ve dilsizleri terbiye ve talim vasıtaları ile, normal insanlara yaklaştırmağa çalışmıyor mu? Bir uzvu eksik olanlara suni uzuv yapmıyor mu? Bununla beraber cemiyet tabii müsavatsızlıklara büsbütün nihayet vermek iktidarına malik değildir. Binaenaleyh bir takım tabii müsavatsızlıkların, halkçılık devrinde de mevcut kalması zaruridir.

Zaten halkçılığın gayesi körü körüne bir müsavatçılık değildir. Hakiki müsavatçılık, bütün fertlere aynı muameleyi yapmak münafidir. Tam adalet herkese lâyık olduğu mevkii vermektir. Cemiyete büyük hizmetler ibzal eden bir fertle, gayet küçük bir hizmet ifa eden yahut işgörmeğe iktidarı olduğu halde tenbellik saikasiyle hiçbir faidesi dokunmıyan diğer bir ferde cemiyet tarafından aynı kıymetin verilmesi hakiki adalete muvafık olabilir mi? Bir cemiyetin bekası ve terakkisi, her ferde ifa ettiği hizmetle mütenasip mükâfatlarda bulunmasıyle meşruttur. İztırari olarak hiçbir hizmet ifa edemiyen kötürümler ve malûller tabiî müstesnadır. Ço-

cuklar da henüz hizmet edecek bir yaşa gelmemişlerdir. Fakat cemiyet içinde yaşayan her fert mutlaka cemiyet içinde faideli bir surette herhangi bir işle uğraşmağa borçludur. Ve her ferdin içtimai kıymeti, ifa ettiği içtimai hizmetle ölçülmelidir.

Demekki hakiki müsavatçılık, her hizmete müsavi bedelini vermektir. Yoksa tabiaten gabi olarak yaratılmış yahut hür iradesi ile tenbel kalmayı itiyat etmiş olan fertlere, ancak en zeki ve en malûmatlı en çalışkan ve en fedakâr insanların lâyık oldukları mevkileri vermek değildir. Şu kadar var ki, her fert çalışabilmek için, içtimai feyizlerden müsavi derecede hissesini almış olmalıdır. Bir insan yavrusu dünyaya geldiği zaman bir hayvan yavrus gibi yalnız tabiatın ihsanlarına mazhar olmakla kalmaz. Cemiyetin üç türlü nimetlerine de nail olur :

Bunlardan birincisi siyasi haklardır. Seçmek ve seçilmek hakları, fertlerin elinde onları en yüksek makamlara kadar çıkarabilecek içtimai kuvvetlerdir. İkincisi terbiyevi feyizlerdir. Her milletin içinde din, ahlâk, güzel sanatlar, felsefe, ilim gibi şeylerden mürekkep olmak üzere bir millî hars mevcuttur. Bu millî harstan nasip alanlar, cemiyet içinde yüksek bir mevki ihraz ederler.

Üçüncüsü iktisadi aletler ve tekniklerdir. Bu aletlerle tekniklere malik olanlar, büyük servetleri kazanabilirler.

İşte dünyaya gelen bütün insan yavruları, cemiyet tarafından bu üç kısım içtimai kuvvetlerle aynı derecede techiz edilmelidirler. Bir sınıfa bunlardan bazısını verip de, diğerlerini vermemek ictimai ahengi ihlâl eder. Meselâ, kızlarımıza lise ve yüksek tahsilleri vermekte tereddüt etmiyoruz. Bunlara Avrupa'nın, Amerika'nın ve Avusturalya'nın birçok yerlerinde kadının medeni

ve siyasi haklar itibarı ile erkekler müsavi bir dereceye vasıl olduklarını öğreniyoruz.

Sonra, bunları siyasi haklardan büsbütün mahrum ve medeni haklarca da erkekten çok dun bir mevkide bırakıyoruz. Bu iki türlü hareket arasında büyük bir mantıksızlık yok mudur?

Yine, meselâ bütün köylüler gibi bir karış tarlası bile olmıyan yabancı ve rençberler köylülere de millî meclise intihap etmek ve intihap olunmak gibi siyasî hükümranlık haklarını vermişiz. Halbuki tarlaları olmıyan bu zavallılar bir köy ağasının esiridirler. Bazı yerlerde bunlar evlerini bulundukları köyden başka köye nakletmek hakkından bile mahrumdurlar. Çünkü köy ağası onları bitmez tükenmez bir borç ile ebedi bir surette kendi köyüne bağlamıştır. İktisaden adi bir ferdin esiri olan bu yüzbinlerce köylülerin, siyasetten hükümranlık haklarına mâni olmasından ne çıkar?

Cemiyetin vazifesi bu üç kuvveti beraber olarak fertlerine tevzi etmektedir.

Cemiyet, fertlerine bu nimetleri müsavatan tevzi ettikten sonradır ki onları içtimai hizmetleri ile mütenasip muamelede bulunmak hakkını haiz olabilir. Mamafi insanlar arasında bazı tabii müsavatsızların bulunması da, esasen mazarratlı değildir. Belki, bilâkis faidelidir de. Bazı insanların elişlerine, bazılarının fikir işlerine, bazılarının da zevk işlerine kabiliyetli olması, içtimai iş hükmünü taksimi amalin teşekkülüne faideli bir hazırlık değil midir? Bir cemiyette bütün fertler şair olsalar, o cemiyet yaşayabilir mi? Bir milletin bütün vatandaşları yalnız elişlerinde kabiliyetli olsa, o millet fikri ve bedii sahalarda yükselebilir mi? Bütün fertleri yalnız riyaziyata müsteit bulunan bir kavim millî bir hars yapabilir mi?

Görülüyor ki tabii müsavatsızlıklar, muzır değil

belki birçok ahvalde faidelidir. İçtimai müeavatsızlıklarda, eski devirlerde, faideli roller ifa etmişlerdir. Fakat bilhassa müsavat mefkûresinin hükümran bulunduğu bu halkçılık devrinde, artık içtimai müsavatsızlıkların devamı caiz görülemez. Tabii müsavatsızlıklar denildiği zaman bundan kasdedilen mâna (uzvi müsavatsızlıklardır. Suni müsavatsızlıklardan anlaşılan mâna da, içtimai müsavatsızlıklardır. Vakıa içtimai müsavatsızlıklar da (içtimaiyen - tabii) sebeplerin neticeleri olduğu için, (İçtimaiyen - tabii) bir mahiyettedir. Fakat bunlar uzvi müsavatsızlıklara nisbetle, cemiyet tarafından kolayca değiştirilebildiğine binaen halk tarafından (suni) mahiyete görülmüşlerdir. Bu sebeple biz de bunlara suni müsavatsızlıklar demekte bir beis görmedik.

Halkçılık devri cemiyetlerin siyasi tekâmülde vasıl oldukları en son ve en yüksek merhaledir. Bu merhalede içtimai müsavatsızlıkların izalesi en esaslı şarttır. Fakat içtimai müsavatsızlıkların izalesi, bütün insanların aynı kabiliyetlere mâlik kılınması demek değildir. İçtimai müsavatsızlıkların izalesinden doğacak büyük bir faide de, tabii müsavatsızlıkların yani mâderzad kabiliyetlerin tamamile hükümran olmasıdır. O halde halkçılığın hedeflerinden biri de (Suni müsavatsızlıkların kaldırılması ve tabii müsavatsızlıkların onların yerine konması) dır.

VII

İnsanlar Hürdürler (7)

Geçen makalelerimizde hayatiyet ilmine istinaden insanlar arasında müsavatın mümkün olmıyacağına dair serdolunan iddiaların esassız olduğunu meydana koy-

(7) Aynı gazetenin 9 Temmuz 1923 günlü 49 uncu sayısında çıkmıştır.

duk. Şimdi de ruhiyat ilmien istinaden, insanların hür olmadıklarını iddia eden nazariyecilerin fikirlerini münakaşa edeceğiz.

Bunlar diyorlar ki : "İnsanların siyasi hürriyete ve vicdan hürriyetine mâlik olabilmeleri için, evvelemirde ruhi hürriyeti haiz olmaları lâzımdır. Halbuki insanlar da sair hayvanlar gibi ruhen esirdirler. İnsanlarda uzviyetlerinden doğan bir takım ihtisaslar, arzular, heyevanlar vardırki insanlar hiçbir vakit bunların istibdadından kurtulamazlar. Meselâ açlık, susuzluk, uyku ihtiyacı, cinsî ihtiyaç gibi temayüller insanların ruhunda birer âmiri mücbir hükmündedir. İnsanlar bu deruni müstebitlerin esareti altında bulundukça, gerçekten hür olmaları mümkün müdür?

Bu mahkeme ilk bakışta vakılar müstenit görünür ise de başka vakılarla mukayese edilince, nakıs bir istikrardan ibaret olduğu meydana çıkar. Filhakika insan, açlık, susuzluk ilh gibi bir takım icbarların tesiri altındadır. Fakat üç ay oruç tutanları, kırk gün çile çekenleri, intihar maksadı ile aylarca yemek yemiyenleri görmüyor muyuz? Bu vakıları gördükten sonra, artık (insanlar açlığın, susuzluğun esiridirler.) demeğe nasıl dilimiz varabilir?

Geceleri hiç uyumıyan mutefikler, hasta çocuklarını bekliyen anneler geceleri çalışan amelelerle yürüyen kervancılar uyku tehalüküne galebe çalmıyor mu?

Bekâretini muhafaza eden ihtiyar kızlarla dünyaya girmemiş erkekler az mı görülmüştür?

Arzularına hâkim olan bu insanlar gibi, heyecanlarına karşı hükümran bulunan insanlar da vardır. Revakî filozoflarda, budist tariki dünyalarda, İbrahim Edhem gibi evliyalarda sekinetin yani heyecansızlığın en yüksek derecelerini görüyoruz.

Bu vakıalar gösteriyor ki, insanda uzvi temayüller-

den başka, içtimai temayüller de var. Bu içtimai temayüller (mefkûreler) le (mefhum) lardır. İnsan dinî, ahlâki, bediî mefkûreleriyle, uzvi tehalüklerini yenebilir. Akli mefhumları ile siretine makul istikametler verebilir. İşte insanın bu iki türlü içtimai temayüller sayesinde arzularına ve heyecanlarına galip ve hâkim olmasına (irade) namı verilir.

İrade insanın arzu ettiği şeyi yapmaması ile tezahür eder. İnsanın arzu ettiği şeyi yapmamasına (menfi irade), arzu etmediği şeyi yapmasına (müspet irade) adlarını verebilriz. Meselâ açken birşey yememek menfi bir iradeyi, yaşamayı arzu ederken vatan aşkı ile harbe gitmek müsbet bir iradeyi gösterir.

İrade, ya bir mefkûrenin, yahut bir mefhumun uzvi temâyüllere galebesidir. Eğer irade, mefkûreden doğmuşsa ona vecdi irade diyebilirz. Çünkü mefkûreli insanlar arzularına ve heyecanlarına hiçbir cehit sarfetmeksizin yalnız vecit yani (antuzyasım) ile galebe çalarlar.

Eğer, bilâkis, akli mefhumlardan doğmuşsa, ona (cehdi) irade diyebiliriz. Çünkü arzularına ve heyecanlarına yalnız akli mefhumları ile galebe çalanlar, büyük bir cehit sarfına mecburdurlar.

İnsandaki ruhi hürriyetin birinci derecesi olan irade bu suretle husule gelir. Fakat insan bazan bir işi yapacağı zaman iki yahut daha ziyade mefkûrelerin tesiri altında da kalabilir. O zaman bu mefkûrelerden hangisini diğerine tercih etmek lâzımgeldiği hakkında ruhi müşavere icrasına lüzum hasıl olur. Bu derûni tezekkür neticesinde bir mefkûre diğerine tercih olunur ki bu hale de (ihtiyâr) namı verilir. İşte ruhi hürriyetin bu ikinci derecesi de bu ihtiyar hâletinden ibarettir.

(İrade) basit olduğu halde, (ihtiyâr) mürekkeptir. Çünkü ihtiyâr müteaddit mefkûrelerin yani müteaddit iradelerin mübarezesinden çıkan neticesidir.

Tarihte gördüğümüz kahramanlardan bazısı irade sahibi, bazısı da ihtiyar sahibidir. İrade sahipleri yalnız bir hedef görebilirler, yalnız bir maksat için çalışabilirler.

Gayet mürekkep ve mudil olan şeniyet vahide irca kaidesine tabi olmadığından, bu gibilerin mücahedeleri ekseriya kısır kalmağa mahkûmdur. Çok kere de büyük mazarratlara bais olur.

İhtiyar sahiplerine gelince bunlar evvelemirde bütün şeniyetleri nazara alırlar. Sonra da bütün mefkûreleri ve bütün akli mefhumları karşılaştırarak, uzun muhakemelerin tezekkürlerin neticesindedir ki yapacakları işe karar verirler.

Görülüyor ki insanlarda (irade) ve (ihtiyar) namları ile iki dereceli bir ruhi hüriyet vardır.

İnsanı ruhen hür yapan, bir taraftan mefkûrelere, diğer taraftan akla malik olmasıdır. Mefkûreleri idrak eden ruhi melekemize (vicdan) adı verilir. Demek ki insanı ruhi hürriyete sahip kılan (vicdan) ile (akıl) dır. İnsan cemiyetten aldığı bu iki ruhi meleke sayesindedir ki, ruhunun uzvi temayüllerine galebe çalarak, uzviyetine karşı tamamile müstakil bir vaziyete girer.

Demek ki insan dünyaya gelirken, ruhî bir hürriyet iktidarını haiz olarak gelmez. Bu iktidarı yaşadığı maşeri hayat nisbetinde iktisap ettiği hars ve tehzip derecesinden cemiyetten alır. O halde insanın ruhî hürriyeti ilânihaye artabilir. İrade ve ihtiyar melekleri ilânihaye kuvvetlenebilir. Büyük kahramanları ve dahileri vücuda getiren, işte deruni hürriyetin bu yüksek dereceleridir.

Hülâsa, insanlar hür oldukları halde doğmazlar ise de hürriyete kabiliyetli olarak dünyaya gelirler. Cemiyet onlara iptida, ruhî bir hürriyet verir, sonra da, siyasî ve içtimaî hürriyetlere mazhar kılar.

KISA SÖZLÜK

I. MAKALE

Mefkure: Ülkü
Hars: Millî kültür
Dereke: Derece
Emmuzeç: Örnek, nümune
Sadır almak: Çıkmak
Sudur etmek: Çıkmak
Muârız: Zıt, karşı gelen
Müktesep: Kazanılmış (ele) geçirilmiş
Pişva: Öncü, önder
İzâle edilmek: Giderilmek yokedilmek
Tevarüs: Geçme, mirasa konma
Tearüz: Çatışma
Gayri müstakar: Durulmamış, istikrar bulmamış.
Müdil: Karışık, karmaşık, çapraşık.
Sâfil: Aşağı, alçak
Teali: Yükselme
Temeddün: Medenişleme, uygarlaşma

II. MAKALE

Tesalüp etmek: Irkça karışmak
Sakil: Ağır, kaba
İştikak etmek: Ayrılmak, bir kökten çıkmak
İhtilât etmek: (Soyca kültürce) karışmak
Mütecanis: Bir örnek, bir cinsten
İnhilâle duçar olmak: Bozulma, dağılma, çözülmeğe uğramak
Tesâdüm: Çarpışma
Tefâvüt: Ayrım, iki şey arasındaki fark
Taksimi âmal: İş bölümü, (âmil-İşler ameller)
Cevvaliyet: Hareketlilik, (cevval-koşan, dolaşan)
Fevkalhat: Yukarı, üst derecede, sınırda, çok fazla
İnkısâm etmek: Bölünmek
İntaç etmek: Gerektirmek, sonuçlandırmak Adem - yokluk, hiçlik, sizlik
Mâşer: İnsan topluluğu, toplum
Maşeri: Cemaate, topluluğa mensup, topluluğun olan ortaklaşa

III. MAKALE

Dûn: Aşağı
Ufûle: Fonksiyon,
Müstefrişe: Odalık (metres
Sekinet: Rahat, tatlılık, güvenme
Semiye: Klan
Mestûr: Örtülü, kapalı, saklı
Tesettür: Örtünme, gizlenme
İhticap: Örtünce, saklanma

IV. MAKALE

Hirfet: Sanat, (el, küçük sanat)
Taâm: Yemek
Silsile: Sıra, zincir,
Meratip: Mertebeler, dereceler
Tasnif: Sınıflama, sıralama, ayrılma

Istırar: Zor
Zahife: Sürünerek yürüyen (hayvan) sürüngen)

V. MAKALE

Huşûnet: Sertlik, kabalık katılık
Istıfa: Seçme, ayıklanma, bir şeyin iyisini bırakma, alma
Tekevvün: Oluş, var olma, doğuş
İmtizaç: Uyuşma, uyma, kaynaşma, geçinme
Beynelmilel: Milletler
Bedii: Estetik
Telezzüz etmek: Hoşlanmak, lezzet duymak, tat almak

VI. MAKALE

Ümmi: Okuyup yazmak bilmeyen
Mâderzad: Anadan doğma, doğuştan, tabii
İzale etmek: Gidermek, yoketmek
İktidar: Kudret, kuvvet, güç yetme
Gabi: Anlayışsız, kalın kafalı, aptal
Müdir: İdare eden, müdür
İbzal etmek: Bolca göstermek, bolca vermek
Müstefit etmek: Faydalandırmak, yararlanmak
Vusûl: Ulaşma, varma yetişme
İlka etmek: Kaldırmak, bozmak, lâğvetmek
Dermiyan etmek: Ortaya koymak, öne sürmek
Münâfi: Aykırı, aksi muhalif, uymayan
İztırari: Mecburi
Mazhar olmak: (Bir iyiliğe) ermek, erişmek

VII. MAKALE

Âmir: Baş, emreden buyuran
Mücbir: Zorlayan, zorlayıcı
Derûni: İçten
Nâkıs: Eksik
İstikra: Tümevarım
İcbar: Zorlama, cebir
Mutekif: Bir yer kapanıp ibâdetle meşgul olan, itikâfeden
Tehalük: Can atma, çok istekli olma
Revaki: Stoik
Siret: İnsanın manevi halleri, ahlâkı, tabiatı.
Cehid: Çaba, uğraşma, çalışma
Tezekkür: İçten konuşma hatıra getirme
İhtiyâr: Hürriyet, erkinlik, seçme
Mübareze: Vuruşma, savaşma
Bâis: Sebep
Tehzip: Düzeltme, temizleme ıslah
İhraz etmek: Kazanmak, erişmek
Tâli: Orta, ikinci derece olan
Âli: Yüksek
Mazarratlı: Zararlı
Caiz görülmek: Uygun münasip görülmek
Beis: Engel, zarar
Merhale: Konak, mesafe
İkame: Koyma, konulma, kullanma